

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Romana Procházková

**Škola doma – výchova a vzdělávání dítěte na 1. stupni
v rodinném prostředí**

Homeschooling – primary education of children at home

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce za metodické vedení práce a svým nejbližším za oporu a povzbuzení. Také bych chtěla poděkovat všem rodinám, které mi poskytly rozhovor.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. května 2014

Romana Procházková

Klíčová slova

Domácí škola, domácí vzdělávání, důvody, efektivita, negativa, socializace

Key words

Home school, home schooling, reasons, efficiency, negative aspects, socialization

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je domácí vzdělávání dítěte na prvním stupni základní školy v České republice.

V teoretické části se zabývám historií, vývojem a jednotlivými oblastmi domácího vzdělávání – důvody pro vstup do domácího vzdělávání, socializace dítěte v domácím vzdělávání a efektivita domácího vzdělávání, ve kterých jsem se snažila shrnout názory zastánců i odpůrců.

V praktické části jsem pomocí strukturovaných rozhovorů s pěti rodinami získala konkrétní důvody pro vstup jednotlivých rodin do domácího vzdělávání. Dále jsem načerpala informace, jak je náročná příprava na výuku a výuka samotná, a jaká existují negativa domácího vzdělávání. Zjistila jsem, že výpovědi respondentů se poměrně shodují, žádné velké rozdíly jsem neshledala. Také rodiče potvrzují většinu názorů zastánců domácího vzdělávání uvedených v teoretické části.

Tato práce by měla přinést základní informace a osobní zkušenosti rodin především rodičům, kteří o domácím vzdělávání uvažují.

Abstract

The topic of this thesis is home schooling of children on the first level of basic school in the Czech Republic.

The theoretical part of my thesis is dealing with the history, development and individual spheres of home schooling and I have tried to summarize here the opinions of both the supporters and opponents of home schooling by focusing on the following issues: the reasons for entering home schooling, socialization of a child in home schooling and its efficiency.

In the practical part I identified the reasons why individual families enter home schooling based on structured interviews with five different families. Then I gathered information about how demanding the preparation for home schooling is as well as home schooling itself, including the negative aspects of home schooling. I have learned that the answers of the respondents are quite similar, I have not found any significant differences. Most opinions of the supporters of home schooling mentioned in the theoretical part have also been confirmed by the experience of the parents.

This thesis should bring both basic information and personal experience of families mainly to parents who are considering home schooling.

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Terminologie.....	10
3	Historie a vývoj domácího vzdělávání.....	11
3.1	Úvod do historie domácího vzdělávání	11
3.2	Historie a vývoj domácí vzdělávání ve světě	11
3.3	Historie domácího vzdělávání a právní vztahy v ČR	12
3.4	Počátky novodobého domácího vzdělávání v ČR	13
3.5	Zákon o domácím vzdělávání v ČR	14
3.6	Domácí vzdělávání na druhém stupni základní školy v ČR.....	15
4	Podmínky domácího vzdělávání v ČR.....	16
4.1	Podmínky domácího vzdělávání stanovené v zákoně	16
4.2	Kontrolní systém domácího vzdělávání	17
4.3	Vstup rodiny do domácího vzdělávání	17
5	Důvody pro domácí vzdělávání.....	19
5.1	Změna důvodů během let	19
5.2	Dělení důvodů do skupin.....	19
5.3	Konkrétní důvody rodin	20
6	Socializace dětí v domácím vzdělávání.....	23
6.1	Škola a socializace.....	23
6.2	Vztah dítěte v domácím vzdělávání k dětskému kolektivu	24
6.3	Argumenty proti domácímu vzdělávání z hlediska socializace	25
6.4	Konkrétní příklady bezproblémového zapojení dětí z domácího vzdělávání do nového kolektivu	27
7	Efektivita domácího vzdělávání.....	29
7.1	Efektivita domácího vzdělávání podle jeho zastánců.....	29
7.2	Významné faktory pro efektivitu vzdělávání	30
7.3	Efektivnost školního vzdělávání.....	31
8	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	34
9	Metody a techniky výzkumu	35
9.1	Kvalitativní výzkum	35

9.2	Případová studie	35
9.3	Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami	36
9.4	Výběr a popis zkoumaného vzorku	36
9.5	Průběh rozhovoru	36
10	Shrnutí výzkumných zjištění.....	38
10.1	Rodina č. 1.....	38
10.1.1	Stručná charakteristika rodiny.....	38
10.1.2	Důvody pro domácí vzdělávání	38
10.1.3	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	38
10.1.4	Negativa domácího vzdělávání	39
10.2	Rodina č. 2.....	40
10.2.1	Stručná charakteristika rodiny.....	40
10.2.2	Důvody pro domácí vzdělávání	40
10.2.3	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	41
10.2.4	Negativa domácího vzdělávání	42
10.3	Rodina č. 3.....	43
10.3.1	Stručná charakteristika rodiny.....	43
10.3.2	Důvody pro domácí vzdělávání	43
10.3.3	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	44
10.3.4	Negativa domácího vzdělávání	44
10.4	Rodina č. 4.....	45
10.4.1	Stručná charakteristika rodiny.....	45
10.4.2	Důvody pro domácí vzdělávání	45
10.4.3	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	46
10.4.4	Negativa domácího vzdělávání	47
10.5	Rodina č. 5.....	49
10.5.1	Stručná charakteristika rodiny.....	49
10.5.2	Důvody pro domácí vzdělávání	49
10.5.3	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	49
10.5.4	Negativa domácího vzdělávání	50
10.6	Závěrečné shrnutí rozhovorů	51
10.6.1	Důvody pro domácí vzdělávání	51
10.6.2	Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání	52
10.6.3	Negativa domácího vzdělávání	52

11	Diskuse	54
12	Závěr.....	56
13	Seznam použitých zdrojů	57
14	Příloha 1	61

1 Úvod

Tématem mojí bakalářské práce je především domácí vzdělávání na prvním stupni základní školy v České republice. Tato forma vzdělávání probíhá bez pravidelné účasti žáka ve vyučování.

Vybrala jsem si ho, protože jsem do nedávné doby neměla tušení o této formě vzdělávání, ale při studování školského zákona, mě individuální vzdělávání zaujalo. Začala jsem se tedy o něj zajímat blíže, protože mně domácí vzdělávání připadalo jako dobrá možnost při výběru školy. Podle mě další vhodná alternativa, mimo Montessori škol, Waldorfských škol, apod., ke standardním státním základním školám. Proto jsem se rozhodla, že domácí vzdělávání prozkoumám blíže, a to jak z hlediska zastánců, tak odpůrců.

V teoretické části se tedy věnuji krátce historii domácího vzdělávání ve světě a v České republice. Dále už se podrobněji zabývám dlouhou cestou Přátel domácí školy (později Asociace domácího vzdělávání), která je stála hodně úsilí, než u nás bylo v legislativě uzákoněno domácí (resp. individuální) vzdělávání. V další kapitole se věnuji podmínkám, které klade rodičům zákon, a také tomu, co je dobré si promyslet, než se vůbec rodiče s dítětem do tohoto koloběhu zapojí. V návaznosti na vstup přidávám kapitolu o důvodech rodičů pro vstup do domácího vzdělávání. Následuje asi nejprobíranější téma ohledně domácího vzdělávání-socializace. V té uvádím, jak argumenty podporující domácí vzdělávání, tak argumenty podporující školu. A v poslední kapitole se zabývám efektivitou domácího vzdělávání z hlediska zastánců i odpůrců.

Na tuto popisnou část domácího vzdělávání navazuji empirickou částí. S pěti rodinami jsem přišla do užšího kontaktu a udělala jsem s nimi rozhovory, které byly zaměřeny na jejich důvody vedoucí ke vstupu do domácího vzdělávání, zvládní výuky a na negativa, jestli vůbec nějaká existují. Konkrétní otázky na pozitiva jsem záměrně vynechala, i když zjištění výhod je součástí mé výzkumné otázky. Očekávala jsem totiž, že i bez konkrétních otázek na ně, budou zaznívat v průběhu rozhovoru.

Teoretická část

2 Terminologie

Současná terminologie k tématu domácího vzdělávání není v našich podmínkách jednotná, proto se pokusím trochu charakterizovat jednotlivé pojmy, se kterými se můžeme setkat.

Individuální vzdělávání

Ve školském zákoně se užívá termín „individuální vzdělávání“, „*kteřé se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Ovšem tento termín není zrovna výstižný a velmi se zaměňuje s termínem „individuální plán“. Proto se většinou v článcích a publikacích nepoužívá.

Domácí škola

Pojem „domácí škola“ spíše vyjadřuje, že „*metody ze školních lavic jsou přeneseny do domácího prostředí.*“ (Suchochlebová Ryntová 2007, s. 33) Tento termín tedy také nevystihuje podstatu domácího vzdělávání. Musím však podotknout, že ho občas ve své bakalářské práci použiji, abych obměnila termín „domácí vzdělávání“.

Domácí vzdělávání

Tento pojem nejlépe vystihuje podstatu odlišného přístupu, které rodiny využívají, než je školní výuka. Jedná se zde o časovou a prostorovou flexibilitu. Tedy výuka často probíhá v různých prostředích (knihovny, galerie, muzea, příroda), v různý čas a s různými lidmi (např. společné akce „domácoškoláků“, společné projekty ve skupinkách, apod.)

Ve své práci se snažím používat termín „domácí vzdělávání“, abych ukázala, že se věnuji vzdělávání, které většina rodičů vnímá jako životní styl a nikoli jako přenesení školy domů.

3 Historie a vývoj domácího vzdělávání

3.1 Úvod do historie domácího vzdělávání

Za průkopníka domácího vzdělávání jsou všeobecně považovány Spojené státy americké. Zde se zrodil systém domácí školy, možná proto, že obyvatelé Ameriky považují právo na volbu soukromého vzdělání jako velmi zásadní. Přesto zde domácí škola nemá dlouholetou tradici, vznikla na začátku 80. let 20. století. Důvodem byla klesající kvalita vzdělání i zhoršující se morálka ve školních kolektivech, která však už kulminovala v 60. letech. V 70. a 80. letech rostl zájem o domácí vzdělávání. (Farris In: Holecová 1999, s 4).

Domácí vzdělávání se rozvíjí i v Evropě. Ve všech zemích Evropské unie, kromě Německa, je domácí vzdělávání zákony povoleno. Německo je jedinou zemí, kde je tato forma vzdělávání považována za nelegální činnost.

Teprve v nedávné době se zrodily podmínky pro domácí vzdělávání také v naší republice.

3.2 Historie a vývoj domácí vzdělávání ve světě

Jak již bylo řečeno, počátky domácí školy musíme hledat v USA, kde už má dlouholetou tradici.

V současnosti je tzv. homeschooling umožněn ve všech státech USA, ovšem v jednotlivých státech se liší míra přísnosti podmínek. Nejméně států má nízkou míru regulace, tedy kdy není nutný žádný kontakt rodičů se státem. Podobný počet států uplatňuje vysokou míru regulace, což znamená, že může probíhat kontrola státních úředníků v místě vzdělávání, či stát může vyžadovat pedagogické vzdělání rodičů, apod. Nejvíce států v USA má střední míru regulace, tedy k domácímu vzdělávání jsou nutné nějaké dokumenty a dítě musí podstupovat hodnocení svých výkonů. (Kolář 2000, s. 7)

Ale i ve všech zemích Evropské unie, s výjimkou Německa, a několika dalších státech je domácí vzdělávání už poměrně velmi užívanou formou vzdělávání dětí. (Holecová 1999, s. 4)

V každém státě existují jiné podmínky a zákony. Kolikrát je však vůbec složité ze zákonů zjistit, zda je ve státě dovolené domácí vzdělávání. Je to z toho důvodu, že v posledních desetiletích bylo základní vzdělávání to samé jako povinná školní docházka. A dokud se domácí vzdělávání tolik nerozšířilo, zaměňování slov nemuselo nikomu vadit. (Kostecká 2005, s. 355)

V posledních letech rozlišujeme státy na dvě skupiny. A to sice na státy s uzákoněným povinným vzděláním a na státy s uzákoněnou povinnou školní docházkou. Do té první skupiny řadíme státy, které v celé své moderní historii měly povolené domácí vzdělávání

zákonem (Dánsko, Finsko, Velká Británie,...) V té druhé skupině se nacházejí státy, ve kterých bylo v moderní historii období, v kterém se nedalo legálně vzdělávat děti doma (USA, Kanada, Nový Zéland,...). (Kostecká 2005, s. 355-356)

V zemích Evropské unie, kde je domácí vzdělávání zákony povoleno, se liší míra regulace v jednotlivých státech, závisí hlavně na tom, zda mají uzákoněnou „povinnou školní docházku“ nebo „povinné vzdělávání“. V některých státech je zatím domácí vzdělávání třeba jen ve formě experimentů, zkoušení, či výjimek udělovaných pro tuto formu vzdělávání.

Daniela Nitschová (2000, s. 12) podle Petrie (1995) „rozlišuje západoevropské státy podle legislativní úpravy na čtyři skupiny (do výzkumu však nebyly zahrnuty všechny západoevropské státy):

1. Země, které vycházejí vstříc doma vzdělávajícím rodinám a vždy to tak dělaly. Do této skupiny patří většina států – Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Norsko, Portugalsko, většina Švýcarska a Velká Británie.
2. Země, kde v minulosti nebylo domácí vzdělávání povoleno, ale v současnosti je: Rakousko.
3. Země, které nyní domácí vzdělávání právně nepovolují, ale zdá se, že tolerují individuální případy: Španělsko, Řecko, dva kantony ve Švýcarsku, Nizozemí.
4. Země, ve kterých byla a je povinná školní docházka: Německo. “

Asi nejvíce se našemu zákonu o domácím vzdělávání podobá systém v Rakousku. Možná je to i tím, že domácí vzdělávání bylo v Rakousku povoleno až v červenci 1962. Také patří ke státům s přísnější regulací. Přesto podle Jiřího Tůmy (2001, s. 19) je rakouský zákon mnohem vstřícnější k rodičům, kteří chtějí doma vzdělávat své děti, než u nás, kde je ke schválení vyžadováno mnoho dokumentů a osvědčení.

3.3 Historie domácího vzdělávání a právní vztahy v ČR

Česká republika spadá do skupiny s povinnou školní docházkou. Z tohoto důvodu musela přijmout novelu školského zákona, ve kterém z individuálního vzdělávání udělala formu plnění povinné školní docházky. (Kostecká 2005, s. 356)

Ovšem už Deklarace lidských práv, v článku 26, sice říká: „Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné.“ Zároveň však hned o bod níž: „Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.“ (Všeobecná deklarace lidských práv)

Z tohoto dokumentu by tedy mělo vyplývat, že by se neměla vést debata o tom, zda je vhodné či nevhodné domácí vzdělávání, ale rodiče by měli mít jasné právo na tuto formu vzdělávání.

Stejně tak je poměrně nesmyslné argumentovat tím, že povinnou školní docházku zavedla Marie Terezie v roce 1774, takže je nutností, aby děti docházely do školy. Musíme totiž chápat zavedení školní docházky jako povinnost zajistit vzdělání na straně úřadů tím, že v každé farní obci museli zajistit minimálně triviální školu, nikoli na straně rodičů. (Cihelka 2007, s. 2)

Tehdy šlo o odstranění ngramotnosti, ovšem rozhodně to neznamenal každodenní docházení dětí do školy. Děti se nejčastěji vzdělávaly v zimním období, kdy je nebylo zapotřebí na polích, a pro děti z vyšších vrstev, které měly domácího učitele, se nic nezměnilo, stále se učily doma. (Ptáčková 2001, s. 4)

Až během let se pro nás ztotožnily pojmy „povinné vzdělávání“ a „docházení do školy“.

3.4 Počátky novodobého domácího vzdělávání v ČR

Nejspíše tedy z tohoto důvodu, a také kvůli dlouhému komunistickému režimu, bylo v České republice pokusné ověřování domácího vzdělávání na prvním stupni (od první do páté třídy) zahájeno až ve školním roce 1998/1999 na žádost Přátel domácí školy v Bratrské škole v Praze 7 a v Církevní ZŠ a MŠ v Liberci. Na těchto dvou školách bylo tedy umožněno zkoušení domácího vzdělávání, v roce 1999 se k nim připojila ZŠ v Ostravě-Vyškovcích a v roce 2001 ještě další škola v hlavním městě, a to sice ZŠ Letohradská, Praha 7. (Kramulová 2002b, s. 7)

Zásluhu na uskutečnění experimentu má Občanský institut, jelikož „*prvními propagátory u nás se stali lidé kolem Občanského institutu, nestátní kulturně vzdělávací instituce konzervativního zaměření.*“ (Gabriel 2005, s. 8)

Jedním z nich byl i Michal Semín, který říká: „*V polovině 90. let jsme připravili světový kongres rodin a tam se v Čechách poprvé otevřelo téma domácí školy. Po kongresu jsme uspořádali sérii přednášek o domácím vzdělávání, já jsem v Americe navštívil několik rodin, kde se děti učily doma.*“ (Gabriel 2005, s. 8)

Michal Semín je také jedním ze zakladatelů Přátel domácí školy, na jejichž žádost byl zahájen experiment, a jak sám říká, začátky propagování domácího vzdělávání nebyly snadné. Proti byli školské odbory, někteří dětsí psychologové, ale hlavně politici. (Gabriel 2005, s. 8)

Kromě přesvědčení levicových politiků, museli vynaložit veliké úsilí k přesvědčení žen ve vládě. Ačkoli se to může zdát zvláštní, tak ty nejvíce brojily proti domácímu vzdělávání.

Michal Semín si to vysvětluje tak, že se většinou mimopražské političky, zároveň však matky, snažily obhájit sebe: „na naše výklady o tom, jak je pro zejména malé děti důležité, aby vyrůstaly a vzdělávaly se uprostřed rodiny, reagovaly tím, že začaly vytahovat fotografie svých dětí a přesvědčovat nás, že i ony jsou dobré mámy.“ (Cihelka 2007, s. 2) Přesto se společnosti podařilo experiment prosadit.

A tak tyto čtyři školy, tedy až do konce školního roku 2004/2005, rozhodovaly o přijetí dětí do domácího vzdělávání. Pokud to ředitel školy povolil, rodiče učili svoje děti doma, ale také podle potřeby a podmínek školy dojížděli na konzultace a vybraní učitelé rodičům poskytovali metodické vedení. V pololetí a na konci školního roku se však rodiče s dětmi museli dostavit na přezkoušení. Tyto zkoušky ověřovaly znalosti dětí v jednotlivých předmětech. (Gabriel 2005, s. 8)

Experimentální ověřování domácího vzdělávání provázelo však mnoho komplikací pro rodiče domácích školáků. Ministerstvo, hlavně za doby sociálnědemokratických ministrů školství, neustále obměňovalo svojí vyhlášku. Michal Semín vzpomíná, jak ministerstvo nejčastěji v polovině prázdnin upravovalo stávající vyhlášku o domácím vzdělávání špatným směrem (zprísnění podmínek, apod.). Nejspíše doufalo, že v tomto čase dovolených se zastánci domácího vzdělávání nevzmohou na obranu. (Cihelka 2007, s. 2)

V roce 2001 se zpřísnily podmínky pro domácí školu. Zásadní změnou bylo umožnění domácího vzdělávání jen pro děti, které mají specifické vzdělávací potřeby. Karel Tomek, tehdejší ředitel odboru základního školství MŠMT, to vysvětloval takto: „U dětí bez zvláštních vzdělávacích potřeb není důvod, aby do základní školy nechodily.“ (Holecová 2001, s. A2)

Ovšem takovéto rozhodnutí je úplně v rozporu se smyslem domácího vzdělávání, takže se nemůžeme divit, že se zvedla vlna nevole. S touto změnou ještě souvisely častější návštěvy školy. Do té doby četnost návštěv závisela na dohodě mezi rodiči a školou, nyní však ministerstvo chtělo pravidelné návštěvy, jednou za měsíc na čtyři hodiny. Ale protože rodiče nepotřebovali častější konzultace, tato změna se jim také nelíbila. (Holecová 2001, s. A2)

3.5 Zákon o domácím vzdělávání v ČR

Dalším cílem Společnosti přátel domácí školy bylo přijetí domácího vzdělávání jako legální alternativy školní docházky. Po dlouhých sedmi letech experimentálního zkoušení se jim podařilo tohoto cíle dosáhnout.

V roce 2005, přesněji 1. ledna, vstoupil v platnost nový školský zákon, který umožňuje domácí vzdělávání v §41 s názvem „Individuální vzdělávání“. Dítě, kterému tedy ředitel

školy povolí toto individuální vzdělávání na základě žádosti podané zákonným zástupcem dítěte, je však stále žákem školy a podle podmínek, které si škola stanoví, probíhá povinné přezkoušení. Je zajímavé, že forma této části domácího vzdělávání, tedy hodnocení žáka, je plně ponechána na škole a řediteli školy. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

3.6 Domácí vzdělávání na druhém stupni základní školy v ČR

Od roku 2007 Česká republika pokročila ještě dále, protože se začalo s pokusným ověřováním na druhém stupni (šestá až devátá třída). Možnost přihlásit žáka k domácímu vzdělávání na druhém stupni je na šesti školách – ZŠ ve Vraném nad Vltavou, ZŠ a MŠ Středokluky, ZŠ a MŠ Šeříková v Ostravě-Výškovicích, ZŠ Letohradská v Praze 7, Jedličkův ústav a ZŠ a SŠ v Praze a ZŠ Březová. (Ryšavá 2012, s. 28-30)

Při vzdělávání dětí na druhém stupni už jsou však přísnější podmínky. Jednak ředitel školy nemusí individuální vzdělávání povolit: „*Na zařazení do pokusného ověřování není právní nárok, a to ani v případě, že žádost zákonného zástupce žáka splňuje všechny formální náležitosti (...).*“ (vyhláška čj. 9 587/2007-22)

Další změnou je zvýšení dosaženého vzdělání pro rodiče. Už jim nestačí maturita, ale musí mít minimálně bakalářský titul z vysoké školy. (vyhláška č. j. 9 587/2007-22)

Nyní měl dobíhat poslední rok experimentu a od školního roku 2014/2015 už mělo být individuální vzdělávání umožněno novelou ve školském zákoně. (Černá 2013) To také vyplývá z doporučení průběžné zprávy o stavu pokusného ověřování individuálního vzdělávání Národního ústavu pro vzdělávání: „*Legislativně zakotvit IV na 2. stupni ZŠ a začlenit jej mezi plnohodnotné legální formy základního vzdělávání na daném stupni.*“ (Národní ústav pro vzdělávání 2013)

Ovšem v poslední zprávě o prodloužení pokusného ověřování na druhém stupni základní školy, z dubna roku 2013, je napsáno, že se prodlužuje na dobu neurčitou. (vyhláška č. j. 7340/2013-210) Takže v současnosti vlastně nevíme, kdy bude domácí vzdělávání na druhém stupni zakotveno ve školském zákoně.

Úplně poslední informace, která o pokusném ověřování domácího vzdělávání na druhém stupni vyšla, je od současného ministra školství Marcela Chládky. Ten zřejmě opravdu není nakloněn uzákonění domácího vzdělávání na druhém stupni. Má s ním několik problémů: „*První je požadavek kvalifikace. Stačí, aby děti učil bakalář? Pak to ale můžeme zavést povinně, zrušit školy a ušetříme.*“ Dále se mu nelíbí, že by některé děti nikdy nemusely nastoupit do školy, jelikož na některých školách se dá získat maturita elektronicky. Bojí se také toho, že by bylo snadnější ovlivňování dětí „*extrémními světonázory*“. (Martinek 2014)

4 Podmínky domácího vzdělávání v ČR

4.1 Podmínky domácího vzdělávání stanovené v zákoně

Ve školském zákoně se v § 40 „Druhy jiného způsobu plnění povinné školní docházky“ uvádí „*individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Následující paragraf se věnuje individuálnímu vzdělávání samostatně. V něm jsou právě rozepsány všechny podmínky tohoto typu vzdělávání. Zákonný zástupce žáka musí podat písemnou žádost o individuální vzdělávání do školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky. V České republice je tedy zatím povoleno jen na prvním stupni základní školy. „*Tato žádost musí obsahovat:*

- a) *Jméno a příjmení, rodné číslo a místo trvalého pobytu žáka*
- b) *Uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván*
- c) *Důvody pro individuální vzdělávání žáka*
- d) *Popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka*
- e) *Doklady osvědčující splnění vzdělání osoby, která bude žáka individuálně vzdělávat*
- f) *Seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1*
- g) *Další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka*
- h) *Vyjádření školského poradenského zařízení“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)“*

Všechny tyto skutečnosti zkoumá a následně o povolení rozhoduje ředitel školy. Povolí jej v případě, že jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání, jsou zajištěné dostatečné podmínky, osoba vzdělávající žáka má minimálně střední vzdělání s maturitou a jsou zajištěné vhodné učebnice a učební texty. Pokud se tedy individuální vzdělávání žáka uskutečňuje, musí žák ve škole každé pololetí konat zkoušky z probíraného učiva, na jejichž základě dostane vysvědčení. Ředitel má možnost i zrušit povolení individuálního vzdělávání, pokud nejsou zajištěny dostatečné podmínky ke vzdělávání, zákonný zástupce neplní podmínky individuálního vzdělávání stanovené školským zákonem, pokud žák na konci druhého pololetí neprospěl, nelze-li žáka hodnotit a na žádost zákonného zástupce. A v posledním bodu tohoto paragrafu je stanoveno, že všechny výdaje hradí zákonný zástupce, kromě učebnic, používaných ve škole, kde je žák zapsaný, a základních školních potřeb. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

4.2 Kontrolní systém domácího vzdělávání

Dohled nad individuálním vzděláváním jednotlivých žáků se v každé zemi liší, ale v České republice tato starost spadá na školy. Už v průběhu pokusného ověřování se zjistilo, že tento druh kontroly individuálního vzdělávání má svá pozitiva i negativa.

Výhody jsou asi hlavně pro samotné děti, které mohou školu navštěvovat, například na hudební, výtvarnou a tělesnou výchovu, využívat počítače a knihovnu ve škole, jezdit na školní akce a školy v přírodě. Nevýhodou pro děti a jejich rodiče je nejspíše to, že řada škol stále nerespektuje specifika domácího vzdělávání, takže děti hodnotí stejným způsobem, jako kdyby chodily do školy. Rodiče se tak musí podřítit představám školy, co a za jak dlouho musí dítě umět, čímž vznikají rozepře mezi školou a rodiči, a domácí vzdělávání pak může probíhat ve stresu a naprosto se vytratí jeho pravý smysl. (Kostelecká 2005, 358-359)

4.3 Vstup rodiny do domácího vzdělávání

Vůbec před podáním žádosti o povolení individuálního vzdělávání, je důležité si vše pořádně promyslet. Velmi se mi líbila věta od Němcové (2006, s. 21): „*Jsem přesvědčená, že je to řešení pro každé dítě, nikoli pro každého rodiče.*“ Z té je vidět, že opravdu nejde o dítě samotné při rozhodování, zda domácí vzdělávání ano či ne, ale především rodič, který chce dítě doma vzdělávat, potažmo celá rodina, musí zvážit všechna pro a proti. „*Každému dítěti prospívá, když ho vzdělává někdo, kdo k němu má bezpodmínečný citový vztah.*“ (Němcová 2006, s. 21)

Z toho vyplývá, že domácí vzdělávání prospívá každému dítěti, ať už je nadané, či má specifické poruchy učení, apod. Ale zda to prospěje i rodiči, rodině a vzájemným vztahům v ní, to už je otázka, nad kterou je potřeba se zamyslet. Proto je opravdu nutností zvážit, zda je rodič (budoucí učitel), většinou matka, schopen zvládat přípravu na vyučování, které vlastně nikdy nekončí, neustále si prohlubovat svoje vědomosti, naplno se věnovat dítěti (dětím), vymýšlet výlety a programy spojené s vyučováním, často nemít vlastní práci a k tomu všemu zvládat domácí práce a udržovat rodinnou pohodu.

Ve většině rodin, kde probíhá individuální vzdělávání, se do vzdělávání zapojuje i otec. V některých případech se přímo aktivně účastní vlastního učení, ale hlavně tím mám na mysli společné výlety, exkurze a také každodenní aktivity, v rámci kterých se dítě stále učí něčemu novému.

Dále často na otci závisí rodinný rozpočet, jelikož matka, učící dítě, většinou nevydělává. A k obvyklým rodinným výdajům přibudou ještě výdaje spojené s domácím vzděláváním. I když Jakub David, živitel rodiny, ve které jeho manželka vzdělává jejich dvě děti doma a třetí

chodí do mateřské školy, říká: „*Podíváme-li se na přímé náklady spojené s domácím vzděláváním, není jich mnoho. Největší náklady jsou na učebnice, pracovní sešity, výtvarné pomůcky a tisk materiálů. Řádově to u nás činí okolo dvou a půl tisíce korun na dítě. Srovnatelně velké náklady jsou na cestování a vstupné. (...) Něco stojí také semináře pro manželku. Celkové náklady činily okolo deseti tisíc za rok.*“ (Rutová 2012, s. 10-11)

Podle Jakuba Davida tato částka není tak vysoká, protože zase rodina ušetří na oblečení a obuvi, jelikož děti nemusí chodit každý den „vymóděné“ do školy, jako jejich vrstevníci. A kdyby děti nevzdělávala manželka, nastoupily by do soukromé školy, která by za dvě děti vyšla zhruba na dvacet tisíc. Přibližně tuto částku by vydělávala manželka, takže jim vlastně její plat moc nechybí. (David In: Rutová 2012, s. 11)

Ovšem, ne každá rodina by si mohla finančně dovolit posílat své děti do soukromé školy, takže při zvažování určitě nesmějí rodiče zapomínat i na finanční stránku individuálního vzdělávání.

K tomu, aby matka mohla kvalitně vzdělávat své děti, je zapotřebí, aby si jí manžel vážil a byl rád za to, že se velmi věnuje vzdělávání jejich dětem. Stejně jako Jakub David: „*Jsem velmi vděčný své ženě, že investuje mnoha hodinami ‚přesčasů‘, večerními přípravami, cestováním i velkou trpělivostí do znalostí a rozvoje našich dětí.*“ (Rutová 2012, s. 11)

Jelikož matky, vzdělávající své děti doma, většinou nemají pedagogické vzdělání, je dobré investovat i do vzdělávacích kurzů. A ty, nejen že jsou finančně náročné, protože si je matky musí hradit samy, na rozdíl od učitelů, kterým je další vzdělávání placeno ze školního fondu nebo z evropského sociálního fondu, ale také stojí spoustu času. (Rutová 2012, s. 11)

Všechny tyto body je potřeba zvážit a rozhodnout se, zda je rodina ochotna věnovat tolik času, úsilí a financí do vzdělávání svého dítěte (dětí).

5 Důvody pro domácí vzdělávání

5.1 Změna důvodů během let

Existuje více důvodů, proč rodiče dětí volí individuální vzdělávání místo „klasické“ docházky do školy. V začátcích domácího vzdělávání to však byly hlavně náboženské důvody.

„Výuka, která se tváří jako nenáboženská, je ve skutečnosti protináboženská. Jsou prostě otázky, na něž dává křesťanská víra jiné odpovědi než současné učebnice.“ (Semín In: Cihelka 2007, s. 2 přílohy Orientace) To potvrzuje i Ondřej Karták: *„Laický a nábožensky neutrální stát by mi měl umožnit vychovat děti v katolické víře, a to mi žádná škola v Česku nezajistí.“* (Cihelka 2007, s. 2 přílohy Orientace)

S postupem času se však přidaly i rodiny, pro které nehrálo hlavní roli náboženství. I když ve své podstatě mají s nábožensky orientovanými rodinami důvody dost podobné. Rodiče chtějí uchránit své děti od negativních sociálních jevů. Tím mám na mysli podvádění, šikanování, drogy, předčasné sexuální zkušenosti, vulgárnosti, kouření, či v poslední době velmi rozšířené závislosti na počítačových hrách. Jde tedy o celkové pojetí výchovy. (Plaňanský In: Simonová 2002, příl. s. 3)

Pro většinu rodin, kde se děti vzdělávají doma, je to určitý životní styl, jelikož jeden rodič přestane chodit do zaměstnání, rodina i domácnost se podřizují výuce, stejně tak finanční výdaje jsou jiné než v rodině, kde děti chodí denně do školy. Ale nutností a zároveň výhodou je, že se rodiče obohacují o vědomosti a znalosti, které pak předávají svému dítěti. (Ptáčková 2001, s. 4)

5.2 Dělení důvodů do skupin

Podle Kolomacké (2001, s. 4) se dají důvody dělit do tří skupin: zaprvé, rodiče, kteří považují denní pobyt dítěte ve škole za ztrátu času, zadruhé, dítě bylo ve škole obětí šikany a poslední skupinu tvoří zdravotní problémy dětí.

Podle Jiřího Tůmy, tehdejšího prezidenta Asociace pro domácí vzdělávání, se utvořily jen dvě základní skupiny. A to sice rodiny, v kterých jsou rodiče přesvědčení, že domácí vzdělávání je to nejlepší, co mohou poskytnout svým dětem. Druhou skupinu tvoří rodiny s dětmi, které se potýkají s problémy ve škole. (Štefflová 2008, s. 10)

Prokešová (2004, s. 6-7) podle řady výzkumů nedělí rodiny z celého světa do skupin podle důvodů, na základě nichž se rozhodnou pro vzdělávání doma, ale pouze podle toho, zda se pro tento způsob vzdělávání rozhodnou před začátkem školní docházky dítěte nebo až po ní. Pro první skupinu platí téměř vždy společný argument o nedostatečných podmínkách ve škole věnovat se dítěti individuálně, přizpůsobit se jeho specifickým potřebám a pokračovat v úspěšně započatém rozvoji osobnosti a intelektovém vývoji. Rodiče z druhé skupiny mají vlastně identické důvody, proč vzali dítě ze školy. Dítě se nerozvíjelo podle jeho možností, protože škola nebyla schopná reagovat na specifické potřeby dětí. A dítě ztrácelo zájem o nabývání znalostí a dovedností.

Stejně tak v České republice podle Prokešové (2004, s. 7) převažují dva důvody pro zvolení domácí školy. V první z nich jsou rodiny, které „*mívají zpravidla pevné náboženské přesvědčení či životní filozofii, která se výrazně odlišuje od převládajících společenských trendů.*“ (Prokešová 2004, s. 7) A díky domácímu vzdělávání mohou snadněji rodiče předávat dětem své hodnoty, posilovat rodinu a propojovat vzdělávání s náboženstvím. Oproti tomu rodiče z druhé skupiny jsou nespokojeni se způsobem výuky ve školách a nelíbí se jim, jak se musí časově podřizovat škole. (Prokešová 2004, s. 7)

Podle Mertina (2003, s. 406-407) je skupin, které se rozhodly pro domácí vzdělávání několik. Jednu skupinu tvoří děti, které mají zdravotní problémy, jež jim neumožňují denně navštěvovat školu. V těchto případech se předpokládá, že se rodiče budou držet pevných osnov a budou postupovat stejným stylem a podle učebnic jako učitelé ve škole. Pak jsou skupiny rodičů, které se rozhodly pro domácí vzdělávání kvůli nedostupnosti škol, jež by poskytovaly dostatečně individuální přístup vzhledem ke specifickým vzdělávacím potřebám dětí. Kdyby tito rodiče našli dostupnou školu, která by takové možnosti poskytovala, jejich děti by do ní chodily. A poslední skupinu tvoří rodiny, pro něž je charakteristická velká zodpovědnost k dítěti, která se podle nich nevztahuje jen k výchově, ale i ke vzdělávání. Rodiče z poslední skupiny jsou přesvědčení, že vzdělávání v prvních letech školní docházky zvládne rodič běžně vzdělaný. Dalším důvodem pro tyto rodiče je setkávání se ve škole s negativními sociálními jevy, čemuž chtějí zabránit.

5.3 Konkrétní důvody rodin

Předchozí odstavce jsou založeny na rozdělování důvodů rodin pro vzdělávání doma podle odborníků. Jaké jsou ale konkrétní důvody rodičů, kteří se pro tento způsob vzdělávání svých dětí rozhodli? Co podstatného a jaké okolnosti je přivedly na tuto alternativní cestu i přes obavy, zda budou kvalitními učiteli?

Například Petru Davidovou, matku tří dětí a v té době vzdělávající doma dvě starší děti, přesvědčilo, když viděla na vlastní oči, jak jsou děti - „domáčoškoláci“ jejich přátel sebejisté ve svých znalostech a dovednostech, nechybí jim sebevědomí, ale přesto neztrácejí pokoru. Pro hrála roli i časová flexibilita a to, že s dětmi, které pomalu odrůstají, může strávit více času. (Kvašňáková 2013, s. 28)

Pro Michaelu Němcovou bylo hlavním důvodem propojení výuky a vzdělávání s běžným životem, což současná škola není schopná žákům dát. Nechtěla, aby její děti měly pouze izolované poznatky, které nejsou schopné dát do kontextu. Proto ona své děti vzdělává, kde se dá, a propojuje všechny předměty dohromady. To ukazuje na konkrétních příkladech: *„Snadněji mohu přiblížit fáze měsíce, když na něj budeme koukat v noci. O kamenech se nejvíce dozví od dědečka geologa. Život je těsně kolem domu, rodiny a cestou do hudebky velmi zajímavý a my nemusíme spěchat. Proto se z vyjmenovaných slov naučíme nejprve všechna zvířata, která tam jsou. Pak rostliny. A pak města a najdeme si je na mapě.“* (Němcová 2006, s. 21)

Lucie Beštová (2002, s. 17) měla pro své rozhodnutí vstoupit do domácího vzdělávání důvodů hned několik. Prvním z nich bylo, že se rodina nechtěla vzdát své zodpovědnosti za vývoj dětí a s manželem měli pocit, že i v mladším školním věku dětí jsou jim schopní poskytnout velmi mnoho k intelektuálnímu rozvoji. Jelikož jsou nábožensky založení, dalším důvodem bylo předávání etických a morálních hodnot, jelikož ve školním kolektivu přijdou děti do styku spíše s negativními sociálními jevy. Jako pro většinu rodičů doma vzdělávajících své děti, je i pro ně nesmírně důležité, strávit jako rodina co nejvíce času, podnikat společné výlety a akce. A v neposlední řadě si Lucie Beštová nedovedla představit, jak by svou nejstarší dceru denně odváděla do školy, když by musela, kromě ní a sebe, vypravovat ještě další dvě své mladší děti.

Samozřejmě nesmíme zapomenout na jeden zásadní důvod, proč se někdy rodiče rozhodnou pro vzdělávání doma, také jeden z hlavních, kvůli kterému domácí vzdělávání v USA v 70., 80. letech 20. století vzniklo, a sice vzdálenost. V našich podmínkách to sice není převažující důvod, ale leckdy i kvůli němu se rodiče do vzdělávání svých dětí pustí. Stejně jako Petra Sovová: *„Tehdy jsme se odstěhovali z Prahy na venkov, kde jsme začali stavět dům, a ukázalo se, že každodenní dojíždění se synem do školy je náročné. Zdálo se nám s manželem, že domácí škola je úžasná možnost, jak si zjednodušit život.“* (Tržilová 2009, s. i příl. Relax) I v tomto případě však našla Petra Sovová nějaké chyby ve vyučování na škole, kam do té doby docházel její syn, a to i přesto, že jich ve třídě bylo pouze jedenáct. To se jí

potvrdilo v rozdílných přístupech k výuce u staršího syna, který dva roky chodil do školy, a u mladšího, od prvního roku školní docházky doma vzdělávaného, kterého učení oproti staršímu mnohem více bavilo. (Tržilová 2009, s. i příl. Relax)

Z uvedených příkladů vyplývá, že důvodů je celá řada. Ale myslím si, že všechny jsou dostatečné pro vstup do domácího vzdělávání, i když podle českých zákonů tomu tak není.

6 Socializace dětí v domácím vzdělávání

Asi nejvíce diskutované téma domácího vzdělávání je socializace. A to jednak mezi odborníky, tak i laickou veřejností. Sama jsem to pozorovala, když jsem se s někým bavila o tématu mé bakalářské práce. Reakce byly ve smyslu: „Ale vždyť domácí vzdělávání je nesmysl, protože dítě se nenaučí být v kolektivu, nebude mít kamarády, nebude se umět chovat k jiným autoritám, než jsou rodiče, apod.“ Toto a podobné namítání jsem slyšela vlastně pokaždé. Nejspíše je to tím, že laická veřejnost nemá moc informací o domácím vzdělávání a o chodu rodin, kde probíhá. Takže pokud jsem jim denní režim rodin naznačila a vysvětlila, že děti se stýkají s ostatními „domácoškoláky“, mají společné projekty, navštěvují kroužky, apod., tak se jejich pohled na tento způsob vzdělávání většinou změnil a přišel jim vlastně poměrně užitečný. Ale přestože odborná veřejnost má povědomí, jak funguje domácí vzdělávání, tak některým nepřipadá vhodný a častým důvodem je právě nedostatečná socializace.

6.1 Škola a socializace

V tom případě se musíme zamyslet nad tím, jak moc ideální je škola na utváření sociálních dovedností. Je samozřejmé, že k socializaci dítě potřebuje setkávání s lidmi. Ale musí to být zrovna vrstevníci ve škole? Vždyť s takovým kolektivem, jako je třída na základní škole, kam docházejí pouze stejně staré děti se stejným bydlištěm, už se v budoucnu vlastně nesetká. (Ornstová In: Kramulová 2002)

Dokonce Brigita Ptáčková (2001, s. 4) napsala: „*Na kolektivu jako takovém není nic pozitivního a není důvod, proč by měl dítěti (nebo komukoli jinému) chybět. Ba naopak, čím později se s ním dítě setká, tím lépe se s ním bude umět vyrovnat.*“

A socializuje škola tím správným směrem, tedy pomáhá k pozitivnímu sociálnímu rozvoji jedince? Nesetkává se dítě ve škole spíše s těmi negativními stránkami socializace? Asi takto to vidí Ilona Ornstová, která několik let pracovala jako učitelka na prvním stupni základní školy: „*Ve věku, kdy se tomu ještě nemohou bránit, se setkávají se šikanou, s nespravedlivým hodnocením, se zesměšňováním, s tím, že si na ně učitel zasedne,...*“ (Kramulová 2002, s. 7)

„*Školní třída je uměle vytvořená skupina, která těm dětem nic nepřináší, je přesvědčena Judita Kapicová. Socializace přeci neznamená, že hodíme dítě do skupiny vrstevníků, a necháme jej tam, ať si poradí.*“ (Rutová 2012, s. 12)

Navíc za „některé formy sociálních kontaktů je dokonce žák trestán (napovídání, opisování, hovory při hodině, praní o přestávce, ...)“ (Mertin 2003, s. 408)

6.2 Vztah dítěte v domácím vzdělávání k dětskému kolektivu

Velký problém bude asi v tom, že při takovémto srovnávání individuálního vzdělávání a školní výuky, klademe proti sobě ideální školu proti běžné (kolikrát dokonce problémové) rodině. Také si většina lidí myslí, že pokud se rodiče rozhodnou pro individuální vzdělávání, chtějí své děti izolovat od ostatních dětí, možná dokonce od reálného života. (Mertin 2003, s. 408) Což ovšem není pravda. Naopak rodičům je už při rozhodování a začínání s domácím vzděláváním kladeno na srdce, aby i částečně nahrazovali dětem školní kolektiv. A to také většina rodin plní, jelikož jim na dětech záleží a spolu s rozvojem intelektových schopností chtějí, aby si děti rozvíjely i ty sociální. Proto zajišťují dětem různé kroužky, ve kterých se setkávají s dětmi, které mají stejné zájmy. Takový názor má i Michal Semín: „*Za celou dobu jsem se nesetkal s rodinou, která by chtěla svoje děti úplně izolovat od okolí. I když se učí doma, tak odpoledne je posílají do celé řady mimoškolních aktivit.*“ (Gabriel 2005, s. 9-10)

Velmi častým jevem je také setkávání se s ostatními rodinami, které také vzdělávají své děti doma. Pořádají společné akce, organizují setkávání, dokonce některé předměty probírají dohromady. Například u Jany Zajícové v Dobříši jsou organizovány pravidelná setkání čtyř rodin, přičemž děti jsou různě staré, a dělají společné projekty k zeměpisu, přírodopisu a dějepisu. Ale několikrát ročně se stýká více rodin z celé republiky a společně zahajují školní rok a organizují další společné akce (exkurze, olympiády, školy v přírodě, dílny, apod.). (Rutová 2012, s. 12)

Podobně hovoří i Lucie Beštová (2002, s. 16): „*(...) Veronika se navíc stýká se svými vrstevníky v rámci akcí, které si organizujeme my, rodiče domácích školáků. Mnohdy se také schází několik rodin dohromady a děti se některé předměty učí spolu. Příkladem by mohly být jazyky, které ne všichni rodiče umí. Také tyto skupiny školáků vypracovávají společné projekty například z prvouky, přírodovědy, zeměpisu, dějepisu, apod.*“

Ale není zde ani vyloučená možnost, aby žák občas do školy docházel, navštěvoval zájmové kroužky ve škole, účastnil se výuky některých předmětů, jezdil se školou na výlety, či v rámci tělocviku jezdil se třídou, kam je zařazen, na plavání. (Prokešová 2005, s. 7)

Předchozí řádky potvrzuje i sama bývalá domácí školačka Veronika, která odmítá, že by měla osamělé dětství: „*Já chodila do baletu, na výtvarku, do sboru, do sokola, do evangelické nedělní školy, do turistického oddílu... A některé projekty jsme dělali taky společně s dalšími*

rodinami, které učily svoje děti doma. Když jsme třeba probírali země Evropské unie, tak jsme společně vařili různá jídla z těchto zemí.“ (Kvačková 2008, s. 1 přílohy Akademie)

A jak si dítě bez výuky ve škole poradí s osvojováním norem? Budou vůbec schopné respektovat autoritu a podřídit se režimu až nastoupí do školy a pak dále v běžném životě?

Ilona Ornstová je přesvědčena, že ano: „*Děti se setkávají s řádem a dodržováním norem či pravidel chování od malička doma, vždyť jim říkáme – to smíš, to nesmíš – učíme je slušně se chovat mezi sebou, k našim přátelům, při nakupování, na ulici, v knihovně, na výstavě, v kině, atd.“ (Kramulová 2002, s. 7)*

Na podobnou otázku odpovídá i Václav Mertin (2001, s. 6), který se domnívá, že přeci rozumná rodina už vlastně od narození pěstuje režim a rodinný řád, není tedy důvod bát se, že by v tom rodiče nepokračovali.

6.3 Argumenty proti domácímu vzdělávání z hlediska socializace

Nesmíme vynechat ale i příspěvky, které jsou spíše proti domácímu vzdělávání, a to hlavně právě z důvodu nedostatečné socializace. Jako třeba Václava Masáková, ředitelka Pedagogicko-psychologické poradny v Praze 2: „*Domácí vyučování je přínosem pouze tehdy, když jde například o dítě nějakým způsobem handicapované. Jinak to je na úkor jeho socializačního procesu. To, že je dítě takto izolováno, je připraví o důležitý zážitek, kdy se učí prosadit v konkurenci vrstevníků.“ (Cihelka 2007, s. 2 přílohy Orientace)*

O stejné nepostradatelnosti vrstevníků-spolužáků je přesvědčen i Bohumír Šumský, toho času ředitel odboru základního vzdělávání: „*Osobně jsem přesvědčen, že působení třídního kolektivu je nenahraditelné.“ (Štefflová 1999, s. 6)*

Asi nejdelší příspěvek o tom, že domácí vzdělávání není plnohodnotnou alternativou školního vzdělávání, ale jen jakousi náhradou, píše Stanislav Štech (2003) ve své polemice s článkem Mertina (2003), který domácí vzdělávání plně podporuje.

Je velmi zajímavé, že smýšlí přesně opačně než Mertin. Štech se domnívá, že při srovnávání školy a domácího vzdělávání se předpokládá, že rodina je vynikající pro vývoj i vzdělávání dítěte a škola je považována za špatnou a ohrožující instituci. (Štech 2003, s. 422)

Nejspíše vychází opravdu jen z článku Mertina (2003), protože jinak mám z ostatních nastudovaných článků pocit, že obecný předpoklad je takový, že škola je nejlepší a lidé podporující domácí vzdělávání musí hledat stále nové a nové výhody tohoto způsobu vzdělávání, aby byla vůbec společnost schopná takovou formu vzdělávání akceptovat. Proto se Štech (2003) snaží najít pozitiva pro školu, což je zajímavé, protože v člancích od jiných autorů je to spíše z pohledu obhajoby domácího vzdělávání. Proč je tedy pro Štecha školní

socializace tolik důležitá, jedinečná a nenahraditelná? „*Na rozdíl od rodiny a mimoškolního světa, v němž probíhá také velmi cenné učení a výchova, je škola instituce, která učí podřizovat se neosobním zákonům a s tímto podřizováním se vyrovnávat. (...) učí formalizovat a cenit si formy a nejen obsahu a bezprostředního užítku osvojovaného.*“ (Štech, 2003 s. 423)

Zároveň škola umožňuje dítěti utvořit si náhled na sebe, okolí a svět takový, jež neumožňuje intimnější prostředí rodiny. K tomu příkládá úryvek z výzkumu Rendla: „*Ve vztahu ke škole tedy patrně dítě rozvíjí nově svou identitu tak, jak by k tomu v rodině nedošlo, a tím se odpoutává od rodinných identifikací a emancipuje se od rodiny.*“ (Štech 2003, s. 422)

Takže nejen, že škola pomáhá rozvíjet identitu dítěte, ale zároveň umožňuje, aby rodina byla útočištěm dítěte, jistotou, místem, kam se může vrátet, a kde může konfrontovat nabyté zkušenosti mimo ni. (Štech 2003, s. 424)

Možná, že odlišnost názorů Mertina a Štecha vyplývá z odlišného pojmání socializace. Pro Štecha je škola nepostradatelná, a to nejen z důvodu, že chrání dítě před brzkým zařazením do světa práce. „*Kulturní artefakt (materiální nástroj, znak, pojem, ale také kulturní instituce) je koncentrátem kultury. Má především ‚vybíjecí‘ funkci; jsou v něm jakoby koncentrovány činnosti, jejichž je z minulosti výsledkem a k nimž je určen. (...) Artefakt-nástroj se někdy také označuje jako „dílo“. Podle Brunera je příkladem takového díla i ‚školní docházka‘.*“ (Štech 2003, s. 425-426)

Na rozdíl od zastánců domácího vzdělávání, kterým se zdají vrstevnické vztahy ve škole nepotřebné, jsou podle Štecha vrstevníci ve škole nepostradatelní. „*Děti-žáci se učí vypracovávat rozmanité strategie zvládnání (coping), pracují na své identitě. Tuto práci si nelze vůbec představit bez vrstevnických vztahů. Nejde ovšem o vrstevnické vztahy jako takové, ale rozvíjené právě v instituci školy.*“ (Štech 2003, s. 426-427)

V textu upozorňuje na Bandurovu teorii observační nápodoby: pozorováním, porovnáváním, diskusemi se spolužáky zjišťuje žák efektivnost svých strategií chování – a učí se (Štech 2003, s. 427), což však podle mě může prožívat i žák doma vzdělávaný. Také on se setkává s dalšími dětmi v domácím vzdělávání a na kroužcích s dalšími kamarády, se kterými se může srovnávat, porovnávat a učit se.

Velmi se liší i pohled na teorii skupinové socializace od Harrisové. Ta se opírá o závěry výzkumů E. E. Maccobyové a J. A. Martina, podle kterých nehraje pro socializaci zásadní roli rodina, tedy ne na formování osobnostních vlastností dětí v dospělosti. Dokládá to psychologickým výzkumem. Vždyť sourozenci vychovávaní stejnými rodiči si nejsou

podobné tolik, jako bychom čekali. Každý je totiž ovlivněn jinými zkušenostmi, i rodiče ke každému přistupují jinak. Harrisová tedy tvrdí, že: „*faktorem, který obecně odpovídá za utváření osobnosti a její socializaci do kultury, je zkušenost dětí s vrstevnickými vztahy. Dyadické vztahy s rodiči, sourozenci, přáteli, učiteli a instruktory jsou považovány za takové, které mají minimální vliv na psychologické vlastnosti nebo fungování v dospělosti.*“ (Výrost, Slaměnik 2008, s. 51)

Štech v zásadě s Harrisovou souhlasí. Také si myslí, že „*dyadické vztahy se odehrávají v jakémsi ‚krunyři‘ jednotlivých situací (situation-specific) a k vyvážení vlastností, návyků, způsobů myšlení a chování v nich získaných z tohoto krunyře je nezbytné je diverzifikovat.*“ (Štech 2003, s. 427) A k tomuto účelu jsou nejlepší vrstevníci, i když uznává, že to nemusí být jen spolužáci. Oproti tomu Mertinovi (2003) se teorie skupinové socializace Harrisové zdá překvapivá. A velmi pochybuje, zda jsou k socializaci vrstevníci-spolužáci nepostradatelní. Podle Mertina totiž škola žáky socializuje nezáměrně, není tedy institucí výlučně určenou k pozitivní socializaci dětí. (Mertin 2003, s. 408)

Pro Štecha je tedy domácí vzdělávání jen jakousi náhradní variantou v případech, kdy jsou pro něj dány závažné důvody, ale rozhodně není plnohodnotnou a dokonce účinnější alternativou vzdělávání školního. (Štech 2003, s. 433)

Podobný názor mají i některé učitelky v článku Prokešové (2005, s. 7). Ty mají dojem, že domácí vzdělávání je vhodné pro děti méně schopné, či pro ty, které mají nějaký druh postižení. Myslí si, že pro „zdravé“ děti je důležité naučit se spolupracovat v kolektivu, tedy mimo rodinu a odpoutat se od silné vazby na matku. Při domácím vzdělávání podle nich není dostatečná možnost pro socializaci dětí.

6.4 Konkrétní příklady bezproblémového zapojení dětí z domácího vzdělávání do nového kolektivu

To, zda je socializace doma vzdělávaných dětí dostatečná či nedostatečná, bychom měli vidět přímo na dětech, které takovým vzděláváním prošly a nyní už dochází na druhý stupeň, gymnázium, střední školu či vysokou školu.

Z většiny rozhovorů a článků vyplývá, že děti v domácím vzdělávání se kolektivu nebojí ani nestraní. „*V kontaktu s vrstevníky je naprosto přirozený, vyhledává je sám.*“, říká o svém sedmiletém synovi po dokončené první třídě Brigita Ptáčková (2001, s. 4).

Podle paní Hanky souvisí problém s navazováním kontaktů spíše s typem osobnosti, než s tím, zda je dítě vzděláváno doma či chodí do školy. (Homolka 2013, s. 29) Což vlastně potvrzují další rodiče. Třeba Petra Sovová, která všech sedm dětí vzdělávala a některé stále

vzdělává doma, tvrdí, že všichni starší synové se bez jakýchkoliv těžkostí zapojili do školních kolektivů, konkrétně dva na osmiletých gymnáziích a jeden v jazykové škole. (Tržilová 2009, s. i příl. Relax)

Nina Rutová (2012, s. 12) ve svém článku píše: „*Maminky se shodují, že když jejich děti přejdou z domácího vzdělávání do školy, stanou se z nich většinou vůdčí osobnosti kolektivu. Nebojí se totiž říci svůj názor a umějí pro třídu leccos vyjednat.*“

Prakticky totéž říká i Dana Pražáková: „*Žádné dítě, které znám, jež přešlo po domácí výuce do školy, nemělo výraznější problémy. Můj vlastní syn byl první den na osmiletém gymnáziu zvolen předsedou třídy, neboť evidentně zaujal vyspělostí svého projevu. (...) Z dětí, které znám podrobněji, vyrůstají většinou silné osobnosti. Rozhodně ne šedivé myšky.*“ (Suchochlebová Ryntová 2007, s. 35)

Toto tvrzení podporuje i Mertin (2001, s. 6), který píše, že děti doma vzdělávané nemají a vlastně ani neznají špatné školské návyky (opisování, podvádění, strach se zeptat, když něco nevím), ale zároveň se tzv. umí prodat, tedy i když jejich výkon není perfektní, stejně rády předvedou svoje výsledky.

O tom, že domácí vzdělávání nemá negativní následky pro socializaci, je přesvědčená i Veronika, která první i druhý stupeň základní školy strávila v domácím vzdělávání. Její spolužáci na střední škole s ohromením zjistili, že Veronika ještě nikdy nechodila pravidelně do školy, až po třech měsících od začátku školního roku. A to jen díky tomu, že uměla spočítat nějaký úkol v matematice, což žádný z jejích spolužáků nedokázal. (Kvačková 2008, s. I příl. Akademie)

Já osobně jsem přesvědčená o tom, že socializace je velmi důležitá. Zároveň si však nemyslím, že je škola určená k socializaci. Podle mého názoru se tedy může dítě velmi dobře socializovat i bez pravidelného docházení do školy.

7 Efektivita domácího vzdělávání

7.1 Efektivita domácího vzdělávání podle jeho zastánců

Posuzování efektivity domácího vzdělávání je velmi složité, jelikož děti, které jsou vzdělávány doma, nechodí do školy, a naopak, takže vlastně nemáme přímé srovnání. Přesto se o efektivitě hodně diskutuje a píše. Ti, co podporují domácí vzdělávání, se velmi snaží ukázat, jak je tento typ vzdělávání vysoce efektivní.

Podle nich spočívá efektivita domácího vzdělávání v mnoha faktorech. Jedním z nich je určitě individuální přístup, který je umožněn malým počtem dětí, kterým se rodič věnuje. Učitel(ka) ve třídě s 20-30 dětmi se nemůže každému věnovat zvlášť, i kdyby se o to sebevíc snažila. Stejně tak nezná biorytmus dětí, aby se jím mohla řídit. A i kdyby, tak škola toto neumožňuje.

Naopak rodiče se s dětmi mohou začít učit později, nemusí je „tahat“ z postelí, udělat si přestávku, kdy potřebují, či se na určitou činnost soustředit déle než je vyučovací hodina o 45 minutách, protože nejsou závislí na zvonění a školních předpisech.

Stejně tak, pokud rodič na dítěti vidí únavu či nesoustředěnost, může práci ukončit a pokračovat třeba až další den. Zrovna tato možnost pokračování v činnosti, až dítě bude schopné soustředění, se mi zdá jako velmi důležitá pro vyšší efektivitu vzdělávání. A to z toho důvodu, že pokud je dítě na nějakou dobu ve škole indisponováno (únava, bolest,...), tak už mu látka může uniknout navždy, což v domácí škole vlastně nejde.

Další výhodou je, že se vlastně učení dá provozovat všude. Na cestách se může procvičovat matematika na „SPZ-kách“, tramvajích, či kdekoli jsou čísla. Na procházkách se můžou děti učit květiny, stromy a zvířátka. Tím, že rodiče domácích školáků mají přehled o tom, co je třeba děti naučit a nemohou se spoléhat na učitele ve škole, velmi děti zapojují do situací běžného života. Z tohoto důvodu se nemusí prvouku vůbec učit doma u stolu z učebnic, ale poznávají ji během dne. Místa jsou tedy uzpůsobená činností a činnosti zase místům. Proč učit z učebnice např. posílání dopisu či složenky? Vždyť stačí, a je to mnohem efektivnější, zajít na poštu a psaní poslat.

Pro větší efektivitu domácího vzdělávání svědčí i citový vztah rodičů k dětem. Ten jim umožňuje zjišťovat a znát zájmy, sklony, schopnosti a povahu dětí, a tím se řídit ve výuce. Podle tohoto kritéria si vybírají učebnice, pomůcky, výlety, ale i vhodné vyučovací metody. (Ornstová In: Kramulová 2002a, s. 6)

Jelikož rodiče nejsou tlačeni naučit své děti určité znalosti za konkrétní školní rok, mohou se přizpůsobit i tempu dětí. Proto když nějaká oblast dítěti nejde, mohou ji klidně odložit na později a mezitím se věnovat tomu, o co se zrovna dítě zajímá. (Štefflová 2008, s. 10)

Jelikož rodičům „jde spíše než o nabytí izolovaných poznatků z jednotlivých naukových předmětů o vytváření životně důležitých dovedností, takových, které budou děti orientovat, jak řešit různé problémy, jak zvládat nároky v nečekaných situacích“ (Prokešová 2005, s. 6), jsou možná úspěšnější: „Podle názorů dvanácti učitelů 1. stupně ZŠ, kteří na ‚ověřovacích‘ školách působí, patří český jazyk, matematika, prvouka, vlastivěda a přírodověda mezi předměty, v kterých mají děti vzdělávané doma často lepší výsledky, než jakých by dosahovaly ve škole.“ (Prokešová 2005, s. 7)

Suchochlebová Ryntová (2007, s. 35) dokonce píše: „doma učené děti v průměru získávají o 30-37 % více bodů ve standardních srovnávacích vědomostních testech než školní děti.“

Velmi zajímavé je, že rodiče vlastně nemusí vyučovací proces uměle navozovat. „Pozorování mě přesvědčila, že třífázový model učení opravdu vychází z přirozených struktur lidského mozku.“, tvrdí Michaela Němcová (2006, s. 22), která učí své děti doma. „Přirozená evokace nastává v přirozeném prostředí, stejně tak jako učít se, dozvídat se, je přirozené. Evokace probíhá neustále. To, co se dítě učí, automaticky nasedá na něco, co ví, samo o tom mluví, že to ví, ostatně potřeba rozvíjet to, co ví, mu přináší na mysl otázku po dalším, novém. (...) Reflexi a sebehodnocení provádí dítě vzdělávané doma rovněž přirozeně. Reflektuje, protože to, co se naučilo, k něčemu potřebovalo, a teď je to použitelné. A hodnotí se, poněvadž je totiž velmi zjevné, co šlo a co ne, co jsme se naučili a proč.“ (Němcová 2006, s. 22)

7.2 Významné faktory pro efektivitu vzdělávání

Efektivitou domácího vzdělávání se podrobněji zabýval Mertin (2003, s. 409-413). Před zkoumáním jednotlivých faktorů vzdělávání upozorňuje, že efektivita vzdělávání doma může být zkreslena tím, že ho praktikují rodiče ze socioekonomické střední či vyšší vrstvy a velmi jim záleží na vzdělávání svých dětí. Což ovšem nic nemění na faktorech, které vymezil jako významné pro jakékoliv vzdělávání.

Prvním z nich je velikost vzdělávací skupiny. Obecný předpoklad je, že čím je skupinka žáků menší, tím je učení účinnější. A to díky možnosti věnovat se dětem individuálně a sledovat jejich potřeby a zájmy. To platí zejména u mladších dětí, což je nejspíše dáno tím, že se u nich teprve vytváří nezávislé učení. (Mertin 2003, s. 410)

Dalším z mnoha faktorů je čas strávený učením. Ve školní třídě se totiž učitel musí během 45 minut stihnout věnovat mnoha činnostem – uvítání žáků, zápis do třídnice, umravňování žáků, organizace třídy, kontrolování domácích úkolů, zkoušení jednotlivých žáků, apod. Ve škole také některé hodiny odpadnou či jsou suplovány, na prvním stupni základní školy většinou školními družinářkami, které s dětmi neprobírají danou látku. A tím se ztratí mnoho času určeného pro výuku. Většina těchto aktivit se v domácí škole neprovozuje, a tak může být ušetřený čas mnohem lépe využit. (Mertin 2003, s. 410-411)

Samozřejmě nechci a ani nemohu tvrdit, že žák v domácí škole také netráví čas mnoha jinými činnostmi než je učení, ale většinou existuje čas pro výuku, který je pro ni plně využit. A ten dokonce vůbec nemusí být tak dlouhý jako ve škole, jelikož právě rodič do něj nemusí zařazovat tzv. „ztrátové časy“.

Pro efektivitu je podstatná motivace. V domácím prostředí jsou vhodné podmínky pro rozvoj autonomní motivace, která by měla vést k lepší výkonnosti žáků. (Mertin 2003, s. 411-412)

Dalšími faktory podle Mertina (2003, s. 412-413) jsou omezení (většinou dokonce úplné osvobození) stresu z různých zkouškových situací. Jednak samotná zkouška, ale i stres a zátěž před ní, může mít nepochybně nedozírné následky. S tím souvisí i porovnávání žáků ve třídě, které může vést k tzv. Matoušovu efektu, tedy že úspěšnější jsou ještě úspěšnější, zatímco méně úspěšní se stávají neúspěšnými.

V neposlední řadě je dekontextualizace, která je velmi běžná ve škole, i přestože ta má za úkol připravovat dítě na život. V domácím vzdělávání je tedy větší možnost pro uvádění souvislostí mezi nabytými poznatky a běžným životem. Dokonce je zde výhoda, protože si žáci osvojují poznatky, které mají vztah k jeho rodičům, či jemu osobně nebo komunitě lidí, se kterými se stýká. (Mertin 2003, s. 412)

7.3 Efektivnost školního vzdělávání

Mertinovi oponuje Štech (2003) ve své polemice. Jeho zajímají tři nevýhody školního vzdělávání, které vyplynuly z článku Mertina (2003).

Tou první je velikost skupiny. Ta je jistě podstatným faktorem pro efektivitu vzdělávání, což Mertin (2003) dokládá výzkumy. Štech (2003, s. 428-429) však vidí problém v tom, že tyto výzkumy byly prováděny s žáky ve škole. Podle něj však i kdyby byly prokázány lepší výsledky žáků vzdělávaných v dyádě či v menších skupinkách, nevidí to jako důvod pro podporu domácího vzdělávání.

Upozorňuje, mimo jiné, i na selekci rodin, které provozují školu doma, na což však nezapomíná upozornit ani Mertin (2003). Štech (2003, s. 428-429) však dodává, že by tedy měl „domáčoškolák“, kdyby byl ve škole, taktéž nadprůměrné výsledky. Zrovna tak připomíná, že hlavní je povaha učení, nemůžeme tedy rozdílnost výsledků přisuzovat pouze velikosti skupiny.

Dokonce shrnuje údajnou neefektivnost ve školní třídě tak, že *„negativní vliv velikosti třídy na efektivitu vzdělávacích výsledků nebyl prokázán“*, *„individuální vzdělávání (dyáda učitel-žák nebo malé skupinky) má pozitivní vliv na učení žáků s problémy v učení (s nižšími výkony) a na učení nejmladších žáků (tedy těch méně kompetentních učících se)“*, *„individuální vzdělávání a vzdělávání ve velkých skupinách dává horší výsledky než vyučování ve skupinách do šesti žáků (tj. nepřímě se potvrzuje význam skupinového vyučování)“*, *„nebylo zjištěno, jak by byl vliv velikosti skupiny alternován, kdybychom sledovali také proměnné učiva a styly výuky učitele.“* (Štech 2003, s. 429)

Štech (2003, s. 429-430) velmi kritizuje představu o čase v domácí škole i v běžné škole. Na rozdíl od Mertina (2003) mu činnosti jako zapisování do třídnice, zkoušení dalších žáků, apod. nepřipadají jako „ztrátové“. Jednak se domnívá, že i v domácí škole existují tyto „ztrátové časy“ - přechod od jedné činnosti k jiné, kontrolování splněného úkolu, regulace činnosti dítěte, apod. a k tomu všemu má ještě rodič mnoho domácích povinností, které podle Štecha do výuky nějakým způsobem zasahovat musí.

Problém vidí Štech (2003, s. 430) v tom, že je vynechána důležitost skrytého kurikula, které obsahuje mimo jiné také většinu tzv. „ztrátových činností“. Skrytým kurikulem si mají děti také osvojovat důležité znalosti a dovednosti.

Poslední „nevýhodou“, které se Štech věnuje je dekontextualizace probíhající ve škole. Ve svém článku totiž píše: *„Kognitivní a vůbec osobnostní vývoj však vyžaduje nutně vyvázání poznatku z dílčího kontextu, tj. dekontextualizace. A kní směřuje účinně především formalizované učení.“* (Štech 2003, s. 431)

Opírá se o Vygotskijho, který se zabýval vztahy mezi vývojem a učením: *„Tzv. spontánní vývoj je produktem neuvědomovaného a nezáměrného učení. Vzdělávání však není jen jakýmsi vnějším činitelem působícím na vývojové procesy, které na něm nejsou závislé: formální, záměrné vzdělávání, táhne vývoj tím, že zásadně a hluboce restrukturuje všechny psychické funkce.“* (Štech 2003, s. 431)

„Dítě se tedy ve škole neučí jen-jak se do omrzení nesprávně opakuje-verbalismy, ale především rozvinuté intelektuální operace, které typicky představuje pojem (koncept) a vztahy

tohoto pojmu k ostatním pojmům daného poznatkového pole (konceptuální síť).“ (Štech 2003, s. 432)

Jak můžeme vidět, velmi záleží, z jakého úhlu pohledu se budeme na efektivitu vzdělávání dívat a kam budeme nakloněni. Já se domnívám, že domácí vzdělávání může být velmi efektivní, pokud se budou rodiče snažit – mít určitá pravidla, ale i volnost, motivovat své dítě, zapojovat dítě do každodenního života a velmi se věnovat jeho potřebám a zájmům.

Empirická část

Ve své praktické části bakalářské práce, která navazuje na teoretickou část, jež je pouhým popisem faktů, jsem se zaměřila na rodiče, kteří doma vzdělávají své dítě (děti). Tedy na to, jak rodiče vidí, zvládají, posuzují a hodnotí domácí vzdělávání. Chtěla bych zjistit, z jakých důvodů se rodiče rozhodli pro domácí vzdělávání, a jaké jsou výhody a nevýhody domácího vzdělávání z pohledu rodičů.

8 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Mým cílem výzkumu je tedy objasnit veřejnosti a rodičům uvažujícím o vstupu do domácího vzdělávání, jaký vliv má na rodinu, jak ji ovlivňuje, a jak domácí vzdělávání působí na rodiče a děti.

Má výzkumná otázka, která úzce souvisí s cílem výzkumu, zní: Jaké jsou důvody pro vstup do domácího vzdělávání, výhody a nevýhody domácího vzdělávání z pohledu rodičů, případně jejich dětí?

Rozdělila jsem si výzkum na tři oblasti: motivace pro vstup do domácího vzdělávání, samotná výuka a negativa domácího vzdělávání. Z toho plynou následující úkoly výzkumu:

1. Zjistit jaké byly důvody rodičů pro vstup do domácího vzdělávání.
2. Zjistit, jak rodiče zvládají výuku a přípravu na ni.
3. Zjistit, jaká negativa domácího vzdělávání existují podle rodičů, případně dětí.

Ke každému z těchto úkolů jsem si připravila otázky¹, které jsem kladla rodičům, případně dětem, při rozhovorech.

¹ Viz příloha 1

9 Metody a techniky výzkumu

Pro svoji práci jsem zvolila výzkum kvalitativní, který jsem se rozhodla uskutečnit pomocí případových studií. Metodou pro získávání dat je strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.

9.1 Kvalitativní výzkum

Odborníci na metodologii se neshodnou na jednotném chápání kvalitativního výzkumu. „Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě.“ (Hendl 2005, s. 49)

Přesto metodolog Creswell sestavil tuto definici: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl 2005, s. 50)

Dokonce existuje i definice Glasera a Corbinové, velmi zjednodušující pohled na kvalitativní výzkum, je to: „jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Hendl 2005, s. 50)

Většinou probíhá kvalitativní výzkum tak, že si výzkumník zvolí téma a určí výzkumné otázky. Tyto otázky však může v průběhu výzkumu, během sběru dat i jejich analýzy měnit a doplňovat. Kromě úpravy výzkumných otázek vznikají i výzkumné hypotézy a nová rozhodnutí, jak upravovat výzkumný plán a postupovat při sběru a analýze dat. (Hendl 2005, s. 50)

Kvalitativní výzkum probíhá v terénu a v intenzivním kontaktu se zkoumanými jedinci nebo skupinou jedinců. „Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“ (Hendl 2005, s. 51-52)

9.2 Případová studie

„V případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů. Sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“ (Hendl 2005, s. 104)

V mém výzkumu se jedná o typ případové studie, která se týká studia sociálních skupin, v mém případě tedy rodiny. „*Tato studie popisuje a analyzuje vztahy a aktivity ve skupině.*“ (Hendl 2005, s. 105)

9.3 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

K získání dat jsem zvolila strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Nejprve jsem si sestavila řadu otázek, na které měli respondenti odpovídat. Přesto když jsem provedla všechny rozhovory, tak jsem zjistila, že i když respondenti odpovídali na stejnou otázku, jejich obsahové odpovědi se liší. A tak jsem pomocí e-mailu poslala doplňující otázky respondentům tak, aby byl obsah získaných dat od všech co nejvíce stejný.

9.4 Výběr a popis zkoumaného vzorku

Zkoumaným vzorkem je pět rodin. Všechny rodiny bydlí v Praze nebo ve Středočeském kraji. Ze začátku jsem nemohla žádnou rodinu, kde probíhá domácí vzdělávání, najít. Když jsem se však dostala do kontaktu s jednou maminkou doma vzdělávající své dítě, už se další kontakty navazovaly velmi snadno díky informacím, které jsem získala od ní. Díky shánění kontaktů jsem tedy poznala, že velmi dobře funguje stýkání se rodin „domáčoškoláků“.

Jediným faktorem pro výběr rodin bylo to, aby se v rodině provozovalo domácí vzdělávání. Přesto tři rodiny z pěti mají kromě doma vzdělávaných dětí i starší děti, které už nastoupily na druhý stupeň do školy či na školu střední.

Všechny rodiny, se kterými jsem dělala rozhovor, jsou úplné. Také je ve všech rodinách vzdělávající osobou matka, i když ve většině případů se do některých předmětů zapojuje i otec. Na něm je však většinou finanční zodpovědnost v rodině.

Chtěla bych dodat, že jména rodin a jejich členů jsou pravé, rodiny k poskytnutí a zveřejnění údajů daly souhlas.

9.5 Průběh rozhovoru

Rozhovor jsem zaznamenávala na diktafon. Rozhovoru se účastnila vždy matka, s kterou jsem ho vedla a ve dvou případech byly přítomny i děti, v jednom z nich byl syn „domáčoškolák“ přítomen celou dobu a velmi se do rozhovoru zapojoval.

Příprava na rozhovor probíhala vždy velmi podobně. Telefonicky nebo e-mailem jsem se s maminkou domluvila na místě a čase setkání. Ve třech případech jsem byla pozvaná domů. Kvůli časovým a organizačním důvodům jsem se s jednou maminkou sešla v budově, kde se jednou měsíčně domácí školáci s maminkami schází a společně se vzdělávají či něco vyrábí. A s jednou maminkou jsem se sešla u ní v pracovně, jelikož bydlí za Prahou.

V průběhu rozhovoru jsem maminkám kladla předem připravené otázky, ovšem většinou jsme se dostaly i do jiných oblastí, takže jsem se dozvěděla mnohem více o domácím vzdělávání, než jsem původně zamýšlela. Proto jsem dodatečně přidala nějaké otázky, jež jsem některým maminkám poslala k zodpovězení až později e-mailem.

Okruhy otázek jsem stanovila v závislosti na výzkumných úkolech. Rozhovor obsahoval tyto tematické oblasti:

1. Stručná charakteristika rodinného prostředí
2. Pedagogické vzdělání rodičů
3. Důvody pro domácí vzdělávání
4. Příprava rodičů na výuku
5. Plánování výuky
6. Rozlišení rolí matka-učitelka
7. Negativa domácího vzdělávání
8. Začlenění dítěte do kolektivu
9. Vstřícnost školy
10. Stýkání matky s jinými lidmi, než okolo domácího vzdělávání

Rozhovor jsem vždy zahájila představením svého studia a cílů své bakalářské práce. Respondenti měli také možnost se mě na cokoli zeptat.

Chtěla bych podotknout, že jsem nepostupovala vždy podle své osnovy otázek, ale řídila jsem se tím, jak se rozhovor mezi mnou a maminkou, případně přítomným dítětem, vyvíjel.

10 Shrnutí výzkumných zjištění

Pro sběr dat jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, který jsem pak rozdělila do tematických okruhů.

10.1 Rodina č. 1

10.1.1 Stručná charakteristika rodiny

Manželé mají tři děti. Všechny tři si prošly domácím vzděláváním celou základní školu (tedy prvním i druhým stupněm). V současnosti už chodí nejstarší dcera na vysokou školu a syn nastoupil na střední školu. Nejmladší dcera je zařazena do pokusného ověřování domácího vzdělávání na druhém stupni.

Děti vzdělávala a vzdělává matka, která nemá pedagogické vzdělání, ale někdy se do výuky zapojuje i manžel. Ten doplňuje výuku matematiky, vyučuje hudební výchovu, apod.

10.1.2 Důvody pro domácí vzdělávání

O možnosti domácího vzdělávání se rodina dozvěděla, až když se nejstarší dcera hlásila do první třídy. Tato možnost se jim zalíbila a rozhodli se ji využít.

Důvodů pro toto rozhodnutí bylo více. Chtěli být jako rodina spolu, nenechávat dceru „samotnou“ většinu dne. Také s ohledem na její dva mladší sourozence, to připadalo rodině jako nejjednodušší varianta vzdělávání. Maminka totiž nemusela ráno vypravovat všechny „mrňousky“ a stresovat je časným odchodem. Domácí vzdělávání také poskytuje možnost učit se jen dopoledne a odpoledne tak mít volná pro zájmy a záliby dětí, bez zaplňování času vypracováváním domácích úkolů. V neposlední řadě chtěli rodiče předávat dceři své životní názory, ne názory „školy“.

10.1.3 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

Lucie si plánovala výuku podle ročního období nebo podle nějakého nápadu, co zrovna měla. Také velmi záleželo, čím se její děti zrovna chtěly zabývat, v čem spočíval jejich zájem. Plán měla na celý rok, ale v průběhu ho různě předělávala a doplňovala. Říká, že je spousta možností, jak si výuku připravit. V současnosti už si většinou výuku plánuje dcera sama.

Výhodou domácího vzdělávání je to, že není důležitá cesta, ale cíl. Tedy Lucie své děti nenutila, aby se musely vše učit z paměti. Například slovní druhy se neustále někde objevovaly, takže se je děti postupně naučily. Stejně tak násobilku se jedna dcera naučila až v sedmé třídě metodou Hejného. Naopak jinou látku čtvrté, páté třídy, nebo dokonce i

druhého stupně umí děti chodící do první či druhé třídy. Tím, že její děti byly v domácím vzdělávání i na druhém stupni, nemusela s učením nikam spěchat.

Na výuku se maminka připravovala po večerech. Čas strávený přípravou však neodhadne. Protože se v domácím vzdělávání hodně využívá projektové vyučování, je nutné si ke každému projektu něco připravit či vyrobit. Kdyby však vyučovala podle učebnic, nemusela by se připravovat vůbec. Někdy si dokonce Lucie vyráběla pomůcky pro výuku sama, nejčastěji z nápadů, které našla na zahraničních internetových stránkách, největším zdroji inspirace.

Učebnice si společně s dětmi vybírala v pedagogické knihovně. Ve všech učebnicích je totiž cíl stejný, ale jde o to, co dítě zajímá. Také je dobré dát při výběru učebnic na zkušenosti a doporučení ostatních rodičů „domáčoškoláků“. Ty mohou získat na setkání rodičů či na konferenci domácího vzdělávání.

I v domácím vzdělávání se sedí u stolu třeba i hodinu. Většinou se mladší děti rády zapojují. Proto měly Luciiny děti vlastní krabici s věcmi, které se neokoukaly, a ta se vytahovala jen při učení. Také si v době výuky mladší sourozenci vyplňovali pracovní sešity. Ovšem není každý den posvícení a jsou dny, kdy se toho moc neudělá, a pak zase dny lepší a úspěšnější.

V domácím vzdělávání není maminka a dítě, učitel a žák, ale maminka, která učí své dítě. A pokud má matka autoritu jako rodič, má ji i jako učitelka. Učení se prolíná životem rodiny, tedy domácí vzdělávání je životní styl.

10.1.4 Negativa domácího vzdělávání

Jako jediné negativum, na které Lucie přišla je nejspíše finanční stránka. I když učebnice se dají půjčit z knihovny nebo od ostatních rodičů vzdělávajících doma své děti. Také většina seminářů, které však nejsou úplně potřeba, se pořádá zadarmo. Setkání rodičů s dětmi jsou také za minimální částku. A pomůcky se dají vyrábět či půjčovat.

Problémem je, že matka nevydělává, tedy v rodině chybí jeden plat. Největší výdaje jsou tedy na vstupném, i když se snaží jezdit jako skupina, takže mnohde dostanou i školní vstupné. Také rodina vydá více peněz za kroužky, kterých mají děti opravdu požehnaně díky volným odpoledním. Ovšem, kdyby rodinu domácí vzdělávání nebavilo, tak by ho nemohla dělat. Domácí škola je o přizpůsobení se životnímu stylu. Rodina na tom však finančně tak špatně není, můžou si tedy dovolit dovolenou u moře a na horách.

Školy, do kterých byly děti zapsané, byly vždy vstřícné. Lucie byla a je spokojená s metodickými, které jsou nejdůležitější při výběru škol. Respektive lepší je nejdříve si vybrat

výbornou metodičku, a ta pak doporučí školu, na kterou se zapsat. Tím se rodina vyhne problémům, jež by mohly nastat, např. plnění určitých úkolů za týden, apod. Potom by totiž nemělo domácí vzdělávání žádný smysl. Popovídání si nad portfoliem dítěte připadá Lucii jako vhodná forma hodnocení.

Děti neměly žádný problém se začleněním se do školy. Byly zvyklé na stýkání se s ostatními „domáčoškoly“ a také si prošly hodně kroužky, na kterých si jednak vyzkoušely všechno možné, díky čemuž věděly velmi brzo, jakou střední školu půjdou studovat, ale také díky nim byly v kontaktu s ostatními dětmi.

Stýkání se s jinými lidmi, než okolo domácího vzdělávání, Lucii nechybí. Tvrdí, že v zaměstnání jsou také pořád ty samé obličeje. Ona plní svoje poslání – dobře vychovat a vzdělat své děti – a to je její práce, i když neplacená. Chce investovat do dětí a ne jít za kariérou.

10.2 Rodina č. 2

10.2.1 Stručná charakteristika rodiny

Štěpán a Hanka Žežulovi mají tři děti. Nejstarší dcera Emma nastoupila do domácího vzdělávání od první třídy. V současnosti chodí na osmileté hudební gymnázium do tercie (osmá třída základní školy). Prostřední syn, Metoděj, je ve čtvrté třídě domácí školy a příští rok bude dělat přijímací zkoušky na gymnázium. S nejmladším tříletým synem Jáchymem je Hanka na mateřské dovolené, na které ještě rok bude.

Děti vzdělává matka, i když otec se zapojuje do přípravy projektů a učí děti praktické věci na chalupě, apod. Hanka a její manžel mají oba vystudovanou andragogiku na filozofické fakultě.

10.2.2 Důvody pro domácí vzdělávání

Maminka Hanka tvrdí, že se sešlo více věcí najednou, proč s dcerou vstoupili do domácího vzdělávání. Jednak manžel Štěpán točil dokument o tom, co to je domácí vzdělávání, a oba manžele to zaujalo. Také měla kamarády, kteří provozovali domácí školu, takže mohla vývoj dětí sledovat. Velký vliv pro toto rozhodnutí mělo i to, že Emma chodila do mateřské školy Ovečka, jež sídlí v budově Bratrské školy, a sedm z jedenácti dětí šlo do domácího vzdělávání. Hanka, jako matka, na které bude většina odpovědnosti, příprav a zvládnání výuky, se rozhodovala nejdéle. Po rozhovoru s metodičkou, se však nakonec rozhodla, že do toho půjdou.

10.2.3 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

Protože má Hanka vystudovanou andragogiku a první stupeň není náročný, myslí si, že výuku zvládá. Přesto příprava na výuku je potřeba. A jelikož na ni nikdo netlačí zvenku, musí si vybudovat vnitřní řád, což je někdy náročné, ale aspoň se tím učí vybudovat si ho i děti. Nejlépe se příprava dělá večer, ta nejnáročnější však je pro skupinku „domácoškoláků“, která se schází jednou za čtrnáct dní, pokaždé u někoho jiného doma, kdo vymýšlí program. Nyní, kdy už je Mety dost velký, tak se ráda připravuje a tvoří i s ním, někdy se zapojuje i Emma. Sama si ale musí naplánovat, co budou probírat tohle pololetí, co příští týden, apod. Ovšem některé týdny se neučí vůbec, a pak třeba o prázdninách na chalupě toho hodně proberou. Také je potřeba přihlídnout k tomu, že se doma učí jen češtinu a matematiku, a z angličtiny vypracovávají domácí úkoly. Vlastivědu a přírodovědu se učí ve skupince „domácoškoláků“, když společně jezdí na výlety, vypracovávají pracovní listy, nebo když se sejdou u někoho doma a tam společně dělají projekt na nějaké téma, který je pořádající maminkou dopředu připraven.

Inspiraci Hanka čerpá z internetu a odkazů, které posílají ostatní rodiče. Také jí velmi pomohlo, hlavně ze začátku, setkání, která organizovala škola a dílny v jedné pražské ulici, kde se schází rodiče s dětmi. Před vstupem do domácího vzdělávání si nastudovala osnovy, zorientovala se a začala učit svojí dceru. Nejprve začala vyučovat tak, jak si to pamatovala ze školy, tedy zvonit zvonečkem, sedět u stolu, apod., ale postupem času se od školního systému odpoutávala. Velmi se jí líbí tzv. „unschooling“, tedy vzdělávání úplně bez učebnic, ale tak daleko ještě nedospěli. Možná však, že by tento styl pro Metyho ani nebyl. Jak totiž tvrdí Hanka, s každým je domácí škola úplně jiná. Dceři se líbila volnost, naopak syn je studijní typ a vyžaduje určitý řád.

Učebnice vybírala s dcerou, nyní už se v tom však mnohem lépe vyzná, díky zkušenostem jejích i ostatních rodičů. Hance připadá, že ve vybírání učebnic je na tom mnohem lépe než učitelé ve škole, protože záleží opravdu jen na tom, co se jim líbí. Proto také půjčovala jednu učebnici i kamarádce učitelce, aby s ní mohla ve škole s dětmi pracovat.

Když se vzdělávala Emma, Mety se velmi zapojoval, chtěl se také učit. Nyní když on potřebuje opravdový klid na učení, hlídá nejmladšího Jáchyma babička, která bydlí kousek od nich. Ale celkově si Hanka myslí, že je to o prioritách, takže nejde mít pořádek a naklizené, i když by se jí to tak líbilo.

Podle Hanky nejde od sebe odlišovat roli matky a roli učitelky. Ale zřejmě kvůli tomu, že se ještě nedostali k učení bez učebnic, tak Mety tyto role od sebe nepatrně odlišuje. Tvrdí, že

máma jako učitelka je „nesympatičtější“. Takhle to vnímá, když mu máma zadá nějaký úkol, který ho nebaví. K tomu Hanka jen podotýká, že je při učení opravdu důsledná.

10.2.4 Negativa domácího vzdělávání

Domácí vzdělávání je finančně náročné. Zatím je Hanka na mateřské dovolené, což jim hodně ulehčuje situaci. V současnosti Asociace pro domácí vzdělávání lobuje za to, aby se počítalo do důchodu, tak doufá, že alespoň toto se splní. Finanční úlevy nemá rodina žádné, ani na obědy nedostávají žádné příspěvky.

Učebnice se však dají půjčit od ostatních rodičů, pomůcky si může rodina vyrábět sama, místo aby si je kupovala.

Jelikož jsou Žezulovi bohémská rodina, tak finance moc neřeší a rozhodně není Hanka schopná určit nějakou částku, kterou vydají za domácí školu. Ovšem jestli existuje nějaké negativum domácího vzdělávání, tak je to, podle ní, finanční stránka.

Ve škole jsou k nim vstřícní. Jak Hanka říká, musí si rodina najít lidi (metodičky), kteří vědí, o čem domácí vzdělávání je.

Rozhodně je špatná představa, že dítě je doma s matkou zavřené a učí se. Rodina Žezulových má poměrně nabitý program. Jednou za čtrnáct dní se stýkají s dalšími „domáčoškoláky“, kde probírají témata zeměpisu a dějepisu. V této skupince se však scházejí žáci celého prvního stupně. Nyní je už „domáčoškoláků“ hodně, takže se rozdělují na mladší a starší, ale stejně mají Emma i Mety hodně kamarádů a to napříč věkem. „Domáčoškoláci“ spolu totiž chodí na hrady, zámky, do galerií, na výstavy, apod. Díky tomu dostávají levnější vstupné, ale zároveň, jak Mety sám říká, považuje všechny „domáčoškoláky“ za své spolužáky. Také má Mety velmi mnoho kroužků a chodí do školy, kde je přihlášen, na kroužky pro nadané děti.

Před přijímacími zkouškami na gymnázium si byla dcera testy vyzkoušet, aby zažila zkouškovou situaci. Stejně tak si byla v páté třídě vyzkoušet, jak to ve škole vypadá, a jak to tam chodí. Moc se jí tam líbilo, je velmi společenská. Doteď jí připadá škola dobrá, ale vidí omezení, které má ve škole, a „ztrátové časy“.

Na rozdíl od Emmy se Mety do školy netěší. Je to asi tím, že je spíše introvert a také vidí ty špatné věci na škole. Ví, že děti mohou být ve škole šikanované, že si závidí a pomlouvají se, také že učitelé si mohou na žáky zasednout. To mu na škole velmi vadí, nejspíše z toho má i trochu strach, i když jak jsem ho poznala, tak bych se o něj nebála, je velmi silná osobnost, proto by chtěl pokračovat ve vzdělávání i na druhém stupni. Mamince se však do toho moc nechce, ale zatím nechce nic vylučovat. Přesto si myslí, že Metymu bude škola poměrně

vyhovovat, protože tam je určitý řád. A je pravda, že Mety po velmi dlouhém přemýšlení vymyslel jedno negativum – v domácí škole se hodně improvizuje. Hanka však namítá, že to je její povahou, a bohužel Mety je systematick a ona se musí stále učit přizpůsobit se jeho povaze.

Přestože je Hanka stále na mateřské, jednou měsíčně vede psychoterapeutickou skupinu. Tam se řeší jiné věci a ona může své myšlenky na chvíli stočit jiným směrem, než k dětem. Také má hodně kamarádů a kamarádek, se kterými se těžko schází, ale myslí si, že kdyby chodila do práce, bylo by to s obtížností setkávání stejné. I tak nemá pocit uzavřenosti, protože není doma sama a jako rodina nejsou osamocení. Naopak často je u nich někdo na návštěvě a velmi často u nich kamarádi dětí spí. Má pocit dobře odpracované práce, takže je vyrovnaná a spokojená.

10.3 Rodina č. 3

10.3.1 Stručná charakteristika rodiny

Manželé Sovovi mají sedm dětí. V současnosti Petra Sovová vzdělává doma své druhé nejmladší dítě-syna, který je v první třídě. Všechny své děti školou povinné Petra vzdělávala na prvním stupni doma. Ne všechny si však prošly domácím vzděláváním od první do páté třídy. Například nejstarší syn nastoupil do domácí školy až ve třetí třídě a druhý nejstarší zase ve třetí třídě udělal přijímací zkoušky na jazykovou školu. Kromě nejstaršího syna však všechny děti nastoupily do domácího vzdělávání v první třídě.

Děti vzdělává hlavně Petra, která nemá pedagogické vzdělání. Do výuky i se starostí o domácnost se však zapojuje i manžel. Petra stále pracuje, má poloviční úvazek.

10.3.2 Důvody pro domácí vzdělávání

Důvodem na úplném začátku byla zvědavost, svoboda a pocit, že by se to mohlo v jejich rodinné situaci hodit – stavěli dům a jezdili stále sem a tam. A tato domněnka se potvrdila.

Tehdy Petra neviděla žádné vady na kráse školy, vše si naplno uvědomila až v kontrastu s možnostmi individuálního vzdělávání.

Dnes je jedním z jejích důvodů fakt, že se děti nemusí ráno násilně budit. Může se to zdát jako maličkost, ale je to opravdu „velká síla“, pro děti i pro ni.

Pro Petru je ve všem, co chce dělat, důležité setkat se s lidmi, kteří už tuto činnost provozují a mají nějaké zkušenosti. U domácího vzdělávání doporučuje vidět třeba u pěti rodin, jak se v každé rodině domácí škola liší a jaké jsou možnosti vyučování. Užitečná jsou také setkání rodičů a dětí začínajících s rodiči a dětmi v tomto vzdělávání již

zkušenějšími. Děti na něm prezentují to, co už umí. Na těchto setkáních se někdy objeví i Václav Mertin, dětský psycholog, který byl nejdříve odpůrcem, nyní však velkým zastáncem domácího vzdělávání.

10.3.3 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

Příprava na výuku se nedá poměřovat s učitelkami ve škole. Přesto si před začátkem školního roku dobře připravila rámcový program. A nyní se v první třídě nepřipravuje. Příprava je důležitá, ale až tak ve třetí, čtvrté a páté třídě. Její příprava tedy teď spočívá v tom, že si prochází různé nabídky do galerií, muzeí, atd. Také si někdy vyrábí pomůcky, nebo třeba i vlastní pisanky. Čas strávený přípravou na výuku ale neodhadne.

Je zvláštní, že najednou vše patří do školy, tedy i různé procházky v přírodě, cestování, apod. Takže učí děti to, co jim zrovna přijde do cesty, co je aktuální, a co děti zajímá. Hlavně nechce velký objem toho, co mají děti umět. Tedy například si nevybírám učebnice a pracovní sešity, které mají hodně dílů. Také jí připadá naprosto ubíjející, když musí děti vyplňovat nějaké části v sešitech, které už umí, takže tomu se vyhýbá obloukem. Řídí se jen tím, co se děti potřebují naučit a procvičit.

Velkou inspirací pro ni jsou učebnice, které má nashromážděné doma od různých kamarádů a nakoupené. Z nich si vybírá zajímavé věci a různé vtípky. Nyní už má mnoho zkušeností, které může uplatňovat při přípravě výuky i při výuce samotné. Díky tomu se snaží měnit přístup k domácímu vzdělávání. Ze začátku si přenesli školu domů, ale postupně se z tohoto přístupu vymaňovali. Petra zjistila, že třeba prvouka je naprosto absurdní předmět, když se žije plnohodnotným životem.

Petra nevidí problém ve zvládnutí mladších dětí a dětí, které vzdělává. Když měla malé děti, klidně u vyučování kojila, či je chovala. Nyní ale čtyřletá dcera stíhá výuku prvňáka, takže se oba učí vlastně totéž. Ovšem přiznává, že se do péče o děti i o domácnost, velmi zapojuje manžel.

Podle Petry je rodič vždycky učitel. Rodiče jsou jako učitelé. Děti se přeci učí tím, že s námi žijí.

10.3.4 Negativa domácího vzdělávání

Domácí škola Petře finančně náročná nepřipadá. Ovšem rodina žije rychle a v běhu a finance zase tolik neřeší. Přesto částku vyčíslila přibližně do pěti tisíc na rok. Když do peněz zahrne i jízdné, apod., tak možná na deset tisíc za rok. Do toho je zahrnuto i kurzovní („dramaťák“, angličtina, francouzština). Tyto kurzy mají zprostředkovat dětem jiný zážitek z učení a zároveň umožňuje maminkám setkat se navzájem a sdělit si zkušenosti a problémy.

Škola je k domácímu vzdělávání vstřícná, je velmi důležité vybrat si správnou metodičku.

S kolektivem děti problém nemají, protože se stýkají s ostatními „domáčoškoly“, jak ve skupinkách, tak i v rámci kurzů, které dětem rodiče platili. Je poměrně výhodné se domluvit na zkoušce ve třídě, před nástupem do školy, či různých výletech, ale myslí si, že by děti do třídy „zapluly“ bez problémů i bez těchto akcí ve škole. Petra zastává názor, že je důležité, aby si děti samy určily, kdy chtějí nastoupit do školy. I z důvodu, že škola není jen o vzdělávání, ale i o plánování, jak se tam dostat, přípravě do školy, a celkové starání se o sebe, nechce děti vzdělávat na druhém stupni základní školy. Má dojem, že by se děti v tomto věku už měly osamostatnit.

Petra stále, i přes veškeré těhotenství, porody a kojení pracuje v neziskové organizaci na poloviční úvazek, ale i tak dodává, že domácí vzdělávání neznámá být někde v kleci zavřený a nestýkat se se světem. Naopak, jsou to většinou hodně aktivní lidé, kteří se angažují v různých společenských a sociálních skupinách. Občas je tendence, že ženy zapomínají na sebe, což by se stávat nemělo.

10.4 Rodina č. 4

10.4.1 Stručná charakteristika rodiny

Manželé Komárkovi spolu mají čtyři syny. Zatím paní Ilona doma vzdělává dva nejstarší z nich. Viktor je právě ve čtvrté třídě a příští rok bude dělat přijímací zkoušky na osmileté gymnázium. Paní Ilona nechce pokračovat v domácím vzdělávání na druhém stupni, ale nevylučuje ani tuto variantu v případě, že by se Viktor na gymnázium nedostal. Mladší Mikuláš tento školní rok nastoupil do první třídy. Synovi Jonátanovi je pět let, a nejmladšímu jeden rok.

Děti vyučuje především maminka, která nemá pedagogické vzdělání, kromě kurzu Montessori, vystudovala grafiku. Tatínek učí kluky hlavně technické věci. Také zajišťuje rodinu finančně.

10.4.2 Důvody pro domácí vzdělávání

Nejdříve neměla Ilona ani tušení, že něco jako domácí vzdělávání existuje. Až když její dlouholetá kamarádka Hanka Žezulová dala dceru do domácí školy, začala se o to zajímat. Byla se podívat v rodinách, kde probíhalo domácí vzdělávání. Přišlo jí to jako dobrá možnost při volbě vhodné školy pro své děti.

Líbilo se jí na tom, že své děti bude mít pod kontrolou, bude s nimi moci tvořit a také jeden z hlavních důvodů byl strach, že škola dětem vezme chuť k učení a poznávání. Je velmi ráda za to, že mohou být jako rodina spolu. Připadá jí, že ve škole je nezdravý kolektiv, a není se čemu divit, když je na jednu učitelku třicet dětí. V šesti letech je velmi brzo na přebírání hodnot jiných dětí. Chce, aby až děti půjdou do školy, měly vlastní hodnoty a názory, za kterými si budou schopné stát. Podle ní jsou děti z domácí školy přirození, nebojí se navázat kontakt, i s naprosto cizími lidmi, a mají prostor pro vlastní rozvoj. Když si učitelka ve škole na dítě zasedne, může mu osobnost dost poškodit, ale když na své děti zakřičí máma, tak moc dobře vědí, že je má ráda, stejně jako oni ji, a mají spolu i spoustu jiných zážitků než jen učení.

U mladšího syna rodičům doporučila psychologka odklad, z důvodu neudržení pozornosti delší dobu. Ale díky domácí škole nastoupil do první třídy, a tím, že na něj maminka nespěchá, tak mu to jde kupodivu velmi dobře a se školou nemá problém.

10.4.3 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

Češtinu a matematiku si Ilona chystá podle učebnic. Ale probírá to s dětmi na přeskáčku, řídí se tím, jak se jí líbí návaznost, a co je zrovna potřeba probrat. Učebnice jí však slouží jako taková opora, aby věděla, co se probírá ve škole, například jací básníci, apod. Je podstatné věnovat se tomu, co děti zrovna zajímá, co chtějí vědět. Také je důležité, jaké je zrovna roční období, ale to hlavně ohledně přírody. Dějepis a zeměpis probírají ve skupince „domáčoškoláků“, a pak na výletech a dovolených. A jedna z maminek vyučuje angličtinu. Samozřejmě se účastní různých akcí „domáčoškoláků“, kde využívají programy pro školy a doma je pak ještě zaznamenávají, aby se to dalo vhodně prezentovat.

Postupem času se Ilona naučila psát si poznámky, které ji napadly k určitému tématu, tedy konkrétní věci, jež chce děti naučit, a pak dává dohromady, jak toho docílit, aby to bylo zábavné.

Ilona má spoustu plánů a nápadů, ale stává se také, že některé z nich buď nestihnou zrealizovat, protože na ně není čas, nebo je rozpracují a už nedodělají. Občas se k některým projektům společně vrátí a dokončí je, aby měli co ukázat při zkoušení. Protože se dělá spousta věcí, které jsou v běhu, ale nejsou zdokumentované.

Pokud si Ilona vymyslí projekt, tak jí příprava na něj zabere většinou jeden nebo dva večery, přibližně čtyři hodiny. Na tyto projekty či zpracování hotových věcí, čerpá inspiraci na internetu, hlavně na zahraničních webech, a od kamarádů-rodičů, protože si je posílají navzájem. Doslova má plný počítač materiálů, ale stihá využít asi jednu pětinu. Dále čerpá

z kurzu Montessori, který absolvovala před několika lety, ale to spíše u mladšího syna, protože staršímu se to moc nelíbí.

U učebnice z matematiky dala Ilona na doporučení rodičů „domáčoškoláků“ a ostatní učebnice si vybírala v knihkupectví podle velikosti písmenek, nahuštění textu a zábavnosti. V učebnicích hledá poučky a pravidla, protože sama třeba ví, jak se něco píše, ale už to neumí synovi vysvětlit. Kolikrát ani sama poučce v jedné učebnici nerozumí, tak hledá dál, až najde tu pravou pro pochopení pravidla.

Sklobení školy, domácnosti a mladších dětí je někdy opravdu náročné. Nejvíce by Iloně vyhovovalo, kdyby se věnovala domácí škole a k tomu by měla hospodyně. To by bylo ideální. Přesto se snaží, aby si nejpozději v devět hodin ráno sedli ke stolu a něco udělali. Neznamená to však, že by každý den pracovali podle učebnic a pracovních sešitů, ale kolikrát si zpracovávají zážitky nebo materiály, které mají. Jsou dny horší, kdy dva mladší otravují a brečí, a nejstarší Viktor si stěžuje, proč on ještě něco dělat musí, když Mikuláš už má volno. Ale jsou i dny lepší, v kterých se mladší zabaví sami, a máma se může věnovat naplno učícím se klukům. I přes občasné vzájemné rušení a spoustu akcí, které mají většinou s „domáčoškoláky“, kluci školu dělají jen dopoledne.

Podle Ilony se do učení a výuky promítá to, jaký člověk je. Tedy v učení se odráží osobnost vzdělávajícího jedince. Tím, že je přísná máma, protože má čtyři kluky, tak to ani jinak nejde, i v učení trvá na více věcech než třeba někdo jiný. Ilona je člověk s miliony nápadů a také rozdělanými věcmi, ke kterým se ne vždy vrátí. Tak i podle toho domácí škola vypadá. Udělají spoustu věcí, akcí, výrobků, ale také jich dost nechají nedodělaných. Samozřejmě se do učení promítá i její aktuální stav, tedy když je nevyspalá a nervózní, tak je taková i při učení. Ale jaké učitelce ve škole, se tohle nestane?

10.4.4 Negativa domácího vzdělávání

Finančně náročné je domácí vzdělávání v tom, že žena nevydělává, tedy muž musí rozpočet finančně zajistit nebo se rodina musí uskromnit. Nejvíce utrací asi za učebnice (které by si však mohla půjčit), výstavy (i když často se platí hromadné vstupné) a knihy, což je však o životním stylu. Mohou za ně utrácet i rodiče, kterým chodí děti do školy. Také pomůcky je možné si kupovat, ale pokud na ně někdo nemá, tak si je může vyrábět. Rodiny zase trochu ušetří za oblečení, protože děti nepotřebují tolik reprezentativního oblečení, nemusí kupovat aktovku do školy, oblečení a obuv na tělocvik, apod.

Když jednou dávali rodiče „domáčoškoláků“ pro nějaký výzkum dohromady, kolik domácí vzdělávání stojí, tak nikomu nevyšlo, že by domácí škola byla dražší, než kdyby děti chodily do školy, ale žena nemá plat.

Celkově je otázka finanční stránky hodnotová věc a pro rodiče, kteří do toho vstoupili, je domácí škola důležitá, chtějí být s dětmi a dát jim ty nejlepší základy do budoucna.

U volby školy pro zápis dítěte, nehraje moc velkou roli škola samotná, ale spíše metodička, která je s rodiči v kontaktu. Může jim v případě potřeby radit a na konci pololetí děti zkouší. To však vůbec nemusí probíhat ve škole, nyní jeli s Mikulášem k metodičce domů. Prověřování látky probíhá pomocí portfolia dítěte, které si s ním metodička prohlíží a dobrými otázkami si nenápadně ověřuje, zda dítě umí číst, psát a počítat. V portfoliu jsou obsaženy všechny výtvary, projekty a zpracované zážitky, které jsou většinou rozvěšeny po celém domě. Takže nejen, že dům zdobí, ale zároveň si děti neustále připomínají, co se naučily, kde všude byly, a co zažily.

Na žádné povinné konzultace maminka dojíždět nemusela, ale když potřebuje, tak s metodičkou určité záležitosti konzultuje, většinou po telefonu. Jako třeba, když měla podezření, že syn musí mít nějakou poruchu související se čtením, protože četl slova od prostředka, či od konce, čtení ho vůbec nebavilo, a ještě ve čtvrté třídě s ním měl poměrně velké problémy. Nakonec mu diagnostikovali dyslexii, takže si Ilona oddechla, že to není její vina, ale než se na to přišlo, tak neustále s někým tento problém probírala.

Se začleněním do kolektivu ve škole podle maminky děti mít problém nebudou, jelikož se stále schází s „domáčoškoláky“ a také mají spoustu kroužků (flétna, lidové tance, šachy, piano, „výtvarka“, angličtina, dramatická výchova, atd.). Bez problémů navazují kontakty s cizími lidmi. Například nedávno si Viktor dobře popovídal ve vlaku s cizí babičkou, nebo když jsem já sama dorazila k nim na návštěvu, tak jsem byla dětmi hned provedena celým bytem, byla mi ukázána všechna zvířátka, vyzpovídaly mě, co mám ráda, apod.

Zatím je Ilona na mateřské dovolené, takže nemůže naplno říci, zda jí nebude jednou chybět práce, ale zatím má pocit, že ne. Hodně se stýkají s dalšími rodinami „domáčoškoláků“ a občas si vyrazí ven s kamarády. Také přiznává, že se v současnosti cítí nesvá, když je někdy bez dětí, ale myslí si, že je to spíše tím, že jedno z dětí je ještě miminko.

Jako opravdové negativum vnímá to, že občas zažívají ponorkovou nemoc. Většinou takové období nastává, když jsou spolu delší dobu doma, bez akcí s ostatními „domáčoškoláky“ a kluci si začnou lézt vzájemně na nervy. Při vycítění špatného klimatu

Ilona „sbalí“ děti a společně vyrazí někam ven, ať už do galerie, na výstavu, nebo jen někam na výlet do přírody, důležité je opustit dům.

Také se může věnovat svým koníčkům a zálibám jen částečně, ovšem zatím je na mateřské, a i později nemůže posuzovat, zda při čtyřech dětech a práci by na tom nebyla stejně nebo možná ještě hůř.

10.5 Rodina č. 5

10.5.1 Stručná charakteristika rodiny

Tímea Vidová se svým manželem Richardem vzdělávají doma svého syna Rafaela od první třídy, v současnosti je ve druhé třídě. Mají spolu ještě dceru, které jsou tři roky, takže akorát před nedávnem vypršela paní Vidové mateřská. Měla sice nabídku na práci, ale zatím do ní nenastoupila, uvidí časem, jak to bude zvládat. Také si není jistá, jak bude domácí školu zvládat dále, takže si vždy plánuje vzdělávání jen na rok, a pak se rozhoduje, jak dál. Chtěla by minimálně v první třídě vzdělávat i svojí dceru, ale nechce si nic plánovat takhle dopředu.

Tímea nemá pedagogické vzdělání, má vystudovanou psychologii a sociální práci na filozofické fakultě. Její manžel má pedagogické minimum, ale při vyučování probírá se synem spíše technické věci a manželce pomáhá s přečtením některých dokumentů, protože ona je nevidomá.

10.5.2 Důvody pro domácí vzdělávání

Tímea nechtěla zapsat svého syna do sídlištní školy, z toho důvodu, že si Rafael ze školky odnesl velmi špatné zkušenosti z kolektivu. A tak hledala alternativní školy, kde by se syn nenudil, protože schopnosti už měl na druhou třídu, a zároveň aby dokázali učitelé s rodiči spolupracovat, kdyby se vyskytnul nějaký problém. Syn by se dostal na několik škol svými znalostmi, ale protože byl v silném ročníku dětí nastupujících do školy, nevešel se kvůli počtu ani do jedné školy, kterou si vybrali. A protože měli hodně spřátelených rodin, které doma vzdělávaly, a přemlouvaly ji k tomu, tak se nakonec rozhodla, že jako rodina do domácího vzdělávání vstoupí.

10.5.3 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

V první třídě a letošním prvním pololetí si nemusela Tímea nic připravovat, protože Rafaela velmi zajímal vesmír, a tak se veškerá výuka točila kolem něj. Jelikož ho toto téma natolik fascinovalo, byl ochoten se cokoli učit (počítat, psát, apod.) a navíc ho to bavilo. Bohužel ho později tento zájem přešel, a tak mezidobí, kdy ho nic nezajímalo, vyplňovali příklady a cvičeními, které našli na internetu. Takový styl výuky ho však vůbec nebavil.

Tímea si však, znajíc jak to vypadá ve škole, uvědomovala, že i tento způsob výuky je zábavnější, než by byl ve škole.

Nyní, kdy Rafael střídá oblasti, které ho baví, tak vždy probírají nějakou látku s těmito motivy, a pak zase s jinými. Maminka se přizpůsobuje synovi. Než začala vzdělávat, tak si prošla učebnice na dva roky dopředu, aby věděla, co má syna naučit.

Teď už využívají učebnice více, ale zatím zkouší, jaké Rafaelovi budou vyhovovat. Také tím, že už se neřídí jen vesmírem, musí se připravovat na výuku rodiče více, zatím přípravou stráví několik hodin měsíčně, záleží na projektu a probírané látce. Ale předpokládají, že v dalších třídách jim zabere více času.

Inspiraci ještě nedávno čerpat nikde nepotřebovali, protože ji vlastně stále přinášel sám Rafael. V současnosti využívají hojně nápady od ostatních rodičů „domáčoškoláků“, z učebnice a někdy z internetu.

To nejtěžší na domácí škole je právě sladění všeho dohromady, tedy výuky, domácnosti a potřeb mladší dcery. Domácí škola je velmi dynamická věc, rozhodně to není jen sezení u stolu, ale to je právě někdy velmi náročné. Takže i když si naplánují se synem, že se budou učit u stolu, přibližně od deseti dopoledne, dvě hodiny, tak jim kolikrát do toho vstoupí různé akce s „domáčoškoláky“, a jiné další záležitosti.

Roli rodiče a učitele maminka neodlišuje, ale spíše vnímá, že má roli navíc, kromě role matky, je také osobou odpovědnou za to, co se syn naučí.

10.5.4 Negativa domácího vzdělávání

Finanční stránka je otázkou hodnotového systému, takže i když se občas rodina potýká s finančními problémy, umí si s nimi poradit. Co Tímeu však trápí je, že se domácí vzdělávání nezapočítává do důchodu, takže z toho má spíše obavu do budoucna. Nešťastné je také to, že si rodiče musí hradit vše sami, nedostávají na nic příspěvky. Na druhou stranu jsou i drahé soukromé školy, kam rodiče posílají svoje děti, nejsou s nimi, a výdaje jsou velmi podobné. Takže domácí škola i za horší finanční stránku rodiny rozhodně stojí, protože je to dar, že je tady možnost domácího vzdělávání.

Škola, kam jsou zapsaní, je k nim vstřícná a pokud chtějí, můžou s přiděleným učitelem cokoliv konzultovat. Zkoušení probíhá pomocí portfolií, ale i přesto je před tím Tímea nervózní, protože právě cítí velkou zodpovědnost za vzdělání jejich syna.

Rafaelovi kolektiv nechybí, i přesto že nemá tolik koníčků jako většina „domáčoškoláků“, a to z důvodu rodinné filozofie. I tak ale chodí na angličtinu, do Sokola, na „výtvarku“, na „dramaták“. Chodil na základy bojového umění, a také chodí na výstavy a ostatní akce

s „domáčoškoly“. Víkendy se rodina snaží trávit s ostatními dětmi, nejen z domácího vzdělávání. V létě docházel nějaký čas na příměstský tábor, takže má zkušenost s kolektivem, ale po pár dnech už byl z něj unavený a na den si potřeboval odpočinout.

Stýkání s ostatními lidmi, než jen okolo domácího vzdělávání, Tímea nechybí, protože v této skupince je mnoho profesí a zajímavých lidí, takže se na ně pokaždé těší. A má i hodně kamarádů z minulosti, se kterými se stýká.

V začátcích domácího vzdělávání by Tímea uvítala, kdyby si mohla přečíst nějakou práci, kde by byly různé zkušenosti s domácím vzděláváním a různé příběhy, s čím se člověk může setkat. Zkušenosti ostatních sice získává, ale pouze ústní formou, a tak by se jí líbilo, kdyby byly případy rodin někde shrnuté.

Velmi vhodné by jí připadalo, kdyby stát něco přispíval rodinám v domácím vzdělávání. Ale ani by to nemuselo být adresné každé rodině, spíše by bylo dobré, kdyby stát přispěl na něco, co by využilo více rodin. Jako příklad, který mě osobně nadchnul, byl její nápad s půjčovnou pomůcek. Také by to chtělo nějaké zázemí pro „domáčoškoly“.

10.6 Závěrečné shrnutí rozhovorů

10.6.1 Důvody pro domácí vzdělávání

Všechny rodiny neměly stejný důvod k domácímu vzdělávání, ale vlastně se shodují v tom, že výhodou je, že děti nemusí brzo vstávat a tráví spolu více času jako rodina. I když kromě rodiny Sovových neměly rodiny, když se pro domácí vzdělávání rozhodovaly, žádné zkušenosti s docházkou jejich dětí do školy, stejně se jim, po zvážení všech pro a proti, zdála lepší domácí škola.

A ti, co už mohou posuzovat, zda to bylo dobré rozhodnutí, jsou přesvědčeni, že ano. Jejich děti jsou silné a sebevědomé osobnosti, které už mají určité hodnoty a nenechají se tak lehko ovlivnit.

Rodiče svým dětem umožňují díky domácímu vzdělávání učení bez domácích úkolů. Volná odpoledne pak mohou děti hojně využít k „mimoškolním“ aktivitám. Tedy například můžou absolvovat hodně kroužků, díky kterým si vyzkouší různé činnosti a lépe zjistit, co je baví, k čemu inklinují, a čemu se budou chtít věnovat v budoucnosti.

Dále si myslí, že díky domácímu vzdělávání, můžou strávit jako rodina dohromady více času, což by jim škola rozhodně neumožnila.

10.6.2 Příprava na výuku a výuka samotná v domácím vzdělávání

Maminky se shodují, že příprava na výuku na prvním stupni není příliš náročná, takže jim zabere jen pár večerů. Nejnáročnější je příprava pro skupinku „domáčoškoláků“, kde probírají témata ze zeměpisu a dějepisu, ale tu dělají jen jednou za čas, protože se v přípravě rodiče střídají a pokaždé se koná schůzka u někoho jiného.

Inspirace pro výuku mají dostatek, a to jednak proto, že si navzájem posílají materiály a předávají zkušenosti při osobních setkáních, ale i díky zahraničním webovým stránkám.

Stejně tak není těžké se zorientovat v učebnicích. Buď je dobré dát na radu ostatních, anebo se řídit tím, co děti zajímá a co se jim líbí, tak aby je učení bavilo.

Nejnáročnější je asi skloubení výuky, domácnosti a mladších dětí, i když záleží na tom, jak si to je rodina schopná zařídit. Někdo v tom, že u vyučování chová mladší dítě, nevidí žádný problém, někdo dokáže děti zabavit, tak aby nerušily, a někdo si občas zařídí hlídání pro mladší děti, aby se starší sourozenci mohli na výuku soustředit. A to, že nemají perfektně doma naklizené, většina rodin neřeší, protože je pro ně přednější poskytnout dětem dobré vzdělání a základy pro život. Tím, však nechci říci, že by domov udržovaly v nepořádku nebo v prostředí nevhodném pro děti. To rozhodně ne, jen jim třeba doma visí různé pomůcky, výtvary a další materiály pro výuku, což by na někoho mohlo dělat dojem nedokonalého úklidu.

Maminky se nevidí jinak jako maminky a jinak jako učitelky, ale berou to tak, že výuku ovlivňuje to, jaké jsou osobnosti. Což je však ve škole u učitelů stejné. A pokud mají autoritu jako rodiče, tak ji mají i jako učitelé, vždyť nic zásadního se po nástupu do školy nezměnilo. I v předškolním věku se snažily dětem předat co nejvíce znalostí a dovedností.

10.6.3 Negativa domácího vzdělávání

Někomu připadá domácí škola finančně náročná, někomu ne. Zřejmě záleží na tom, kolik peněz vydělává manžel a jaké jsou zájmy a koníčky rodiny, což je ale stejné i u rodin, jejichž děti chodí do školy. Samozřejmě těžší je to v tom, že žena ve většině případů nevydělává, takže v rodině chybí druhý plat.

Rodiče se přihlašují k metodičkám, které jsou prověřené a domácímu vzdělávání rozumí, takže s tím, že by jim škola dělala problémy, rozhodně potíže nemají. Naopak jim velmi vyhovuje zkoušení formou portfolií, kde mohou ukázat, co spolu dělali, co zažili, a co vše se při tom naučili.

S kolektivem děti nemají žádný problém, jelikož se často schází s ostatními „domáčoškoly“, a také mají děti hodně kroužků, ve kterých se stýkají s různě starými dětmi.

Matky si ani nestěžují, že by jim chybělo stýkání se s ostatními lidmi, než kromě rodin, které taky mají domácí školu. Rozhodně nejsou stále zavřené s dětmi doma, takže lidských kontaktů mají mnoho.

Většině matek se nedařilo přijít na nějaká negativa domácího vzdělávání. Když jsem stále naléhala, tak většinou říkaly tu finanční stránku, protože většina z nich nevydělává. Často jsou ale ještě na mateřské dovolené, takže nějaké peníze do rodiny přináší.

Všechny matky berou domácí vzdělávání jako svoje poslání a mají pocit dobře odvedené práce, takže se jim těžko hledá nějaké negativum. A bylo to na nich i vidět, byly vyrovnané a spokojené.

11 Diskuse

Provedený výzkum ukázal, že ve všech zkoumaných rodinách zapojených v domácím vzdělávání mají více než jedno dítě. Výuku vede ve všech případech matka, ale často se zapojuje i otec. Když ne do výuky samotné, tak určitě do vzdělávání dětí v technických oblastech a pomáhá při přípravě projektů. Rodiče mají ve všech případech středoškolské vzdělání, ale ve většině dokonce vysokoškolské. Dotazovaní rodiče, až na jeden případ, kdy má maminka vystudovanou andragogiku, nemají pedagogické vzdělání, ale ani ho nepovažují za důležité pro domácí vzdělávání. Zprvė látka, kterou dítě mají naučit, není nijak náročná a zadruhé využívají jiné metody, než které jsou běžné ve škole. Jejich argumentem je také to, že mají na starosti jen jedno, dvě, či maximálně tři vlastní děti, na rozdíl od učitele ve škole, kterých jich má minimálně dvacet.

Domácí vzdělávání si vybírají rodiče z různých důvodů, ale ve všech případech se shodují, že to bylo správné rozhodnutí a někteří až v průběhu nacházejí nové důvody, proč v tom pokračovat.

S přípravou výuky či výukou samotnou nemají rodiče žádné problémy. Přípravu na výuku dělají rodiče většinou po večerech, ale rozhodně ne každý den.

Role matky a učitelky v jedné osobě nepřipadá matce ani dětem, se kterými jsem mluvila, konfliktní. Zaujímají názor, že pokud má autoritu matka jako rodič, tak ji má i jako učitelka. Tyto dvě role od sebe neodlišují.

Velkým problémem bylo z respondentů získat nějaká negativa. Zjistila jsem, že většina otázek, podle mě vztahujících se k problémům a nevýhodám, podle rodin negativa nejsou. Po dlouhém přemýšlení bylo častou odpovědí, že rodiny mají zhoršenou finanční situaci, kvůli chybějícímu platu manželky, a také se obávají budoucnosti, jelikož se doba strávená v domácím vzdělávání nezapočítává do důchodu. Poměrně náročné je také zvládnutí domácnosti, výuky a mladších dětí, ale při výpomoci manžela, babičky, či dobrém zorganizování, se vše dá zvládnout.

Kolektiv dětem nechybí. Rodiny zapojené v domácím vzdělávání se stýkají velmi často, pořádají společné exkurze, výstavy, výlety a také projekty. Děti mívají také velké množství kroužků, kde se setkávají s dětmi různého věku a různých zájmů.

Pokud si rodina vybere dobrou metodičku a na její doporučení i vhodnou školu, nemají problémy s konzultacemi či hodnocením.

Stýkání s jinými lidmi než okolo domácího vzdělávání matkám nechybí. S rodinami, které doma vzdělávají své děti, se stýkají velmi často, a protože je v této skupině velká rozmanitost povolání, jsou tyto setkání vždy velmi zajímavé. Také si matky udržují své kontakty z dřívějších a některé i stále pracují.

Chtěla bych podotknout, že původně jsem měla připravené otázky i na výhody domácího vzdělávání, ale jelikož se objevují v průběhu celého rozhovoru, tuto oblast jsem vynechala. Z rozhovorů však vyplývají následující výhody: možnost trávení více času společně jako rodina, větší soudržnost rodiny, možnost postupovat v učení podle aktuálních zájmů dítěte a ochrana dítěte před negativními vlivy vrstevníků. Také to, že maminka nemusí brzy ráno budit své děti a se spěchem je vypravovat, což se může zdát jako maličkost, je pro rodiče i děti velká výhoda.

Rodiny celkově hodnotí domácí vzdělávání velmi pozitivně. Domnívají se, že tato forma vzdělávání je vhodná pro jejich děti, ale je nutné přizpůsobit se individuálním potřebám dítěte a zajistit jim dostatečný sociální kontakt.

12 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem měla možnost blíže prozkoumat téma domácího vzdělávání.

V teoretické části jsem se snažila, co nejobjektivněji popsat vybrané oblasti domácího vzdělávání, a to jak z hlediska jeho zastánců, tak i z druhé strany-jeho odpůrců. Jelikož neexistuje mnoho knižních publikací na toto téma, zabývajících se Českou republikou, ke své práci jsem využila především články v odborných časopisech, ale také rozhovory v novinových člancích. Tento typ zdrojů jsem využila z toho důvodu, abych mohla co nejpřesněji popsat situaci českých rodičů, kteří využívají možnost vzdělávat své děti v rodinném prostředí. Ukázat složitou cestu příznivců domácího vzdělávání, než se jim podařilo uzákonit tuto formu vzdělávání na prvním stupni, ale také názory politiků, psychologů a rodičů.

Praktická část, navazující na teoretickou, měla ukázat, jak domácí vzdělávání vnímají konkrétní rodiny. Ze všech setkání jsem měla dojem, že rodiče si velmi vážící této možnosti, a proto se opravdu snaží svým dětem poskytnout co nejlepší vzdělání a také to, aby jeho získání probíhalo zábavnější a záživnější formou než výuka ve škole. Protože rodičům velmi záleží na svých potomcích a nechtějí, aby byli izolováni od dětského kolektivu, poskytují jim i dostatečnou možnost stýkat se s ostatními dětmi. Ať už při setkávání podobných rodin, které doma vzdělávají své děti anebo pomocí kroužků. Vynahrazují jim tak chybějící kontakty se spolužáky ve třídě. Rodiče však přiznávají, že domácí vzdělávání není pro každého, je to určitý životní styl a je potřeba se mu v něčem podřídit. Ale rodiny, se kterými jsem vedla rozhovory, by neměly, jsou rády, že mohou trávit více času jako rodina. Rodiče mají také větší šanci předat svým dětem, pro ně důležité, hodnoty.

Po důkladném prozkoumání domácího vzdělávání musím přiznat, že většina rodin, které do něj vstoupí, ho rozhodně nezneužívají, ale snaží se svým dětem poskytnout výchovu a vzdělání, které je podle nich v dnešní době nejlepší. Před vstupem do domácího vzdělávání je však nutné důkladně si promyslet všechna pro a proti, protože se domnívám, že to rozhodně není varianta pro všechny rodiny. Rodiče musí zvážit, zda jsou ochotní přinést určité oběti a věnovat se naplno svým dětem.

Domácí vzdělávání je tedy hlavně o hodnotách a prioritách, které má rodina, a na jejichž základě se musí rozhodnout, zda do něj chtějí vstoupit či nikoliv.

13 Seznam použitých zdrojů

- 1) BEŠTOVÁ, Lucie. Ad: „Není důležitá docházka, ale vzdělávání“. *Rodina a škola*. 2002, č. 5, s. 17.
- 2) CIHELKA, Miloš. Žák, majetek státu: přestože je co zlepšovat, patříme v tomto ohledu k nejliberálnějším zemím EU. *Lidové noviny: nezávislý deník založený 1893*. 2007, č. 210, s. 1-2 přílohy Orientace. ISSN 0862-5921.
- 3) ČERNÁ, Lucie. *Domácí vzdělávání dětí na druhém stupni možná dostane zelenou*. In: pomocvdomacnosti.cz [online] 6. 2. 2013[cit. 29. 3. 2014]. Dostupné z: http://pomocvdomacnosti.cz/domaci-vzdelavani-deti-na-druhem-stupni-mozna-dostane-zelenou#.U1qzrVV_u3v .
- 4) GABRIEL, Josef. Domácí vyučování: legitimní možnost, nebo trpěný experiment. *Rodina a škola*. 2005, č. 8, s. 8-10, ISSN 0035-7766.
- 5) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- 6) HOLECOVÁ, Simona. Americký právník: Téměř každý může být svému dítěti dobrým učitelem. *Mladá fronta dnes*. 1999, č. 10. III., s. 4.
- 7) HOLECOVÁ, Simona. Domácím školám hrozí zánik. *Mladá fronta dnes*. 2001, č. 20 VIII., s. A/1-A/2.
- 8) HOMOLKA, Radim. Domácí škola. *Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol*. 2013, č. 3-4, s. 29. ISSN 1211-6858.
- 9) KOLÁŘ, Petr. *Systém domácího vzdělávání v USA a ve vybraných zemích Evropy*. Parlamentní institut, 2000.
- 10) KOLOMACKÁ, Marcela. Proč chtějí někteří rodiče „domácí školu“? *Sondy*. 2001, č. 38, s. 4.
- 11) KOSTELECKÁ, Yvona. Legislativní úprava domácího vzdělávání v zahraničí a její komparace se situací v České republice. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. 2005, č. 4, s. 354-367. ISSN 0031-3815.
- 12) KRAMULOVÁ, Daniela. Není důležitá docházka, ale vzdělávání. *Rodina a škola*. 2002a, č. 3, s. 6-7.
- 13) KRAMULOVÁ, Daniela. Domácí vzdělávání očima MŠMT. *Rodina a škola*. 2002b, č. 4, s. 7.

- 14) KVAČKOVÁ, Radka. Do školy jsem šla až v patnácti. *Lidové noviny*: [vydání Praha]: založeny 1893-obnoveny 1988. 2008, č. 275
- 15) KVAŠŇÁKOVÁ, Iva. Jak funguje domácí vzdělávání. *Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol*. 2013, č. 3-4, s. 28. ISSN 1211-6858.
- 16) MARTINEK, Jan. *Chládek chce od Babiše více peněz, zatím dostal Kostelecké uzeniny*. In: novinky.cz [online] 6. 5. 2014 [cit. 6. 5. 2014] Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/335477-chladek-chce-od-babise-vice-penez-zatim-dostal-kostelecke-uzeniny.html>.
- 17) MERTIN, Václav. Domácí vzdělávání. *Rodina a škola*. 2001, č. 8/9, s. 6-7.
- 18) MERTIN, Václav. Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání. *Pedagogika*. 2003, č. 4, s. 405-417.
- 19) NĚMCOVÁ, Michaela. Kritická úvaha: o tom, co doma máme nebo nemáme a co si o tom doma myslíme... *Kritické listy: čtvrtletník pro kritické myšlení ve školách*. 2006, č. 23, s. 21-22. ISSN 1214-5823.
- 20) NITSCHOVÁ, Daniela. *Domácí vzdělávání*. Praha: 2000. Diplomová práce. Karlova univerzita.
- 21) PETRIE, Amanda, 1995 cit. podle NITSCHOVÁ, Daniela. *Domácí vzdělávání*. Praha: 2000. Diplomová práce. Karlova univerzita.
- 22) PROKEŠOVÁ, Ludmila. Pro koho je domácí vzdělávání? *Informatorium: Časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách*. 2004, č. 10, s. 6-7. ISSN 1210-7506.
- 23) PROKEŠOVÁ, Ludmila. Pro koho je domácí vzdělávání (2)? *Informatorium: Časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách*. 2005, č. 1, s. 6-7. ISSN 1210-7506.
- 24) PTÁČKOVÁ, Brigita. Domácí škola jako rodičovská volba. *Literární noviny*. 2001, č. 39, s. 4.
- 25) PUMROVÁ, Marta. Školní lavice v kuchyni. *Děti a my*. 2000, č. 1, s. 27-29.
- 26) RUTOVÁ, Nina. Moje děti do školy nechodí. *Rodina a škola: časopis pro všechny rodiče a učitele*. 2012, č. 3, s. 10-13. ISSN 0035-7766.
- 27) RYŠAVÁ, Táňa. *Individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- 28) SIMONOVÁ, Jaroslava. Domácí škola po česku. *Literární noviny*. 2002, příl. s. 3.

- 29) ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Homeschooling po česku. *Učitel'ské noviny*. 1999, č. 4, s. 6-7.
- 30) ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Domáci vzdělávání na rozhraní. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2007, č. 2-24, s. 10-11. ISSN 0139-5718.
- 31) ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Sporné body domácího vzdělávání. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2008, č. 13, s. 10. ISSN 0139-5718.
- 32) ŠTECH, Stanislav. Škola, nebo domácí vzdělávání? Teoretická komplikace jedné praktické otázky. *Pedagogika*. 2003, č. 4, s. 418-436.
- 33) TOMEK, Karel. Debata je o podmínkách, ne o domácím vzdělávání. *Učitel'ské noviny*. 2001, č. 32, s. 8-9.
- 34) TRŽILOVÁ, Jana. Když je domov zároveň škola. *Lidové noviny [vydání Praha]: založeny 1893-obnoveny 1988*. 2009, č. 155, s. i-ii přílohy Relax. ISSN 0862-5921.
- 35) TŮMA, Jiří. K domácímu vzdělávání. *Učitel'ské noviny*. 2001, č. 37, s. 19.
- 36) VÝROST, J.; SLAMĚNÍK I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
- 37) NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Individuální vzdělávání na 2. stupni ZŠ v České republice ve školním roce 2012/2013-Průběžná zpráva o stavu pokusného ověřování individuálního vzdělávání*. In: www.domaciskola.cz [online] listopad 2013[cit. 28. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.domaciskola.cz/files/ZaverNUV.pdf>
- 38) Všeobecná deklarace lidských práv. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
- 39) Vyhláška č. j. 9 587/2007-22, Individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy: Vyhlášení pokusného ověřování podle § 171 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). MŠMT Praha: 2007. Dostupné z: file:///C:/Users/romca/Downloads/MJ_9587_07Vyhlasenipokusnehooverovani.pdf
- 40) Vyhláška č. j. 7340/2013-210, Individuální (domáci) vzdělávání na 2. stupni základní školy: Vyhlášení prodloužení pokusného ověřování podle § 171 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). MŠMT Praha: 2007. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28239?highlightWords=vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD+prodlou%C5%BEen%C3%AD+pokusn%C3%A9ho+ov%C4%9B%C5%99ov%C3%A1n%C3%AD>

41) Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné z:
<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

14 Příloha 1

Otázky k rozhovorům

- Jaké byly Vaše důvody pro vstup do domácího vzdělávání?
 - Jak jste se o domácím vzdělávání dozvěděla?
 - Zнала jste nějakou rodinu, která doma vzdělává své dítě (děti), před tím než jste začala své dítě vzdělávat doma?
 - Co pro Vás bylo zásadní při rozhodování se, zda budete doma vzdělávat své děti?
- Jak zvládáte výuku?
 - Kde berete inspiraci pro výuku?
 - Jak vybíráte učebnice?
 - Jak si plánujete výuku?
 - Kolik Vám příprava zabere času? Co z přípravy je nejvíce časově náročné?
 - Odlišujete roli rodiče a roli učitele?
 - Jak zvládáte skloubení výuky, domácnosti a případně starost o mladší děti?
- Existují podle Vás nějaká negativa domácího vzdělávání?
 - Je domácí vzdělávání finančně náročné?
 - Za co nejvíce utrácíte v rámci domácí školy?
 - Můžete říci přibližnou částku, kterou utratíte?
 - Je k Vám vstřícná škola, ve které je dítě zapsáno?
 - Musíte jezdit na konzultace?
 - Je pro Vás či pro vaše dítě zkoušení stresující?
 - Nemají děti problém se začleněním do kolektivu?
 - Mají děti nějaké kroužky?
 - Stýkáte se s ostatními „domáčoškoly“?
 - Nechybí Vám práce a stýkání se s ostatními lidmi?
 - Jsou ještě jiná negativa podle Vás?